

ŠIAULIAI UNIVERSITY

Rūta Šiaučiulienė

**SOCIAL-EDUCATIONAL DISCOURSE OF
CHILDREN'S SUMMER LEISURE CULTURE
IN THE CONTEXT OF FREEDOM PHENOMENON**

Summary of the Doctoral Dissertation
Social Sciences, Education (07 S)

Šiauliai, 2011

Doctoral dissertation was prepared in 2006–2011 at Šiauliai University.
The scientific research was partially sponsored by the State Science and Studies Science Foundation of Lithuania in 2008 and 2009.

Scientific Supervisor – Prof. Dr. Habil. Audronė Juodaitytė (Šiauliai University, Social Sciences, Education – 07 S).

Dissertation is defended at the Council of Education Sciences of Šiauliai University:

Chairman – Assoc. Prof. Dr. Daiva Malinauskienė (Šiauliai University, Social Sciences, Education – 07 S).

Members:

Prof. Dr. Habil. Marijona Barkauskaitė (Vilnius Pedagogical University, Social Sciences, Education – 07 S),

Prof. Dr. Habil. Giedrė Kvieskienė (Vilnius Pedagogical University, Social Sciences, Education – 07 S),

Prof. Dr. (HP) Arūnas Augustinaitis (Mykolas Romeris University, the Humanities, Communication and Information – 06 H; Social Sciences, Management and Administration – 03 S),

Assoc. Prof. Dr. Iona Klanienė (Klaipėda University, Social Sciences, Education – 07 S).

Opponents:

Prof. Dr. Habil. Algirdas Gaižutis (Vilnius Pedagogical University, the Humanities, Philosophy – 01 H),

Assoc. Prof. Dr. Rasa Pocevičienė (Šiauliai University, Social Sciences, Education – 07 S).

Defence of the dissertation will be held in an open sitting of the Council of Education Sciences at 11 o'clock on 25 November 2011 in the Conference Hall of Šiauliai University Library

Address: Vytauto St. 84-205, LT-76352 Šiauliai, Lithuania.

Summary of the Dissertation was submitted on 24 October 2011.
The Dissertation is available at the library of Šiauliai University.

Observations are to be sent at the address:
Department of Science and Art, Šiauliai University
Vilniaus St. 88, LT-76285, Šiauliai, Lithuania
Tel. (+370 41) 59 58 21; fax (+370 41) 59 58 09
E-mail doktorantura@cr.su.lt.

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS

Rūta Šiaučiulienė

**VAIKŲ VASAROS LAISVALAIKIO KULTŪROS
SOCIALINIS-EDUKACINIS DISKURSAS
LAISVĖS FENOMENO KONTEKSTE**

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, edukologija (07 S)

Šiauliai, 2011

Disertacija rengta 2006–2011 metais Šiaulių universitete.

Disertacinį tyrimą 2008, 2009 metais iš dalies rėmė Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas.

Mokslinė vadovė – prof. habil. dr. Audronė Juodaitytė (Šiaulių universitetas, socialiniai mokslai, edukologija – 07 S).

Disertacija ginama Šiaulių universiteto Edukologijos mokslo krypties taryboje:

Pirmininkė – doc. dr. Daiva Malinauskienė (Šiaulių universitetas, socialiniai mokslai, edukologija – 07 S).

Nariai:

prof. habil. dr. Marijona Barkauskaitė (Vilniaus pedagoginis universitetas, socialiniai mokslai, edukologija – 07 S),

prof. habil. dr. Giedrė Kvieskienė (Vilniaus pedagoginis universitetas, socialiniai mokslai, edukologija – 07 S),

prof. dr. (HP) Arūnas Augustinaitis (Mykolo Romerio universitetas, humanitariniai mokslai, komunikacija ir informacija – 06 H; socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas – 03 S),

doc. dr. Ilona Klanienė (Klaipėdos universitetas, socialiniai mokslai, edukologija – 07 S).

Oponentai:

prof. habil. dr. Algirdas Gaižutis (Vilniaus pedagoginis universitetas, humanitariniai mokslai, filosofija – 01 H),

doc. dr. Rasa Pocevičienė (Šiaulių universitetas, socialiniai mokslai, edukologija – 07 S).

Disertacija bus ginama viešame Edukologijos mokslo krypties tarybos posėdyje 2011 m. lapkričio 25 d. 11 val. Šiaulių universiteto bibliotekos konferencijų salėje Vytauto g. 84-205, LT-76352 Šiauliai, Lietuva.

Disertacijos santrauka išsiųsta 2011 m. spalio 24 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Šiaulių universiteto bibliotekoje.

Atsiliepimus siųsti adresu:

Mokslo ir meno skyrius, Šiaulių universitetas

Vilniaus g. 88, LT-76285, Šiauliai, Lietuva

Tel. (8 41) 59 58 21; faksas (8 41) 59 58 09

El. paštas doktorantura@cr.su.lt.

INTRODUCTION

Relevance of the theme. In the historic-cultural development of the society children's leisure has undergone significant changes related to both its contents and forms: there occurred a shift from the organized forms to freely selected by children and their parents; the contents expanded from leisure time at school to leisure at weekends, celebrations and holidays. Therefore, the science and practice of education focus on the problem of children's leisure, the changes in the system of knowledge are observed: they not only turn out to be universal and significant for a number of sciences, but also turn into more differentiated, becoming the objects of social sciences or the humanities (sociology, psychology, culture science, ethnology, etc.). One of the main praxeological issues in contemporary postmodern (creative, information/competence-based) society is the formation of the knowledge about the living world, its structure and application possibilities (Augustinaitis, 2001). The disclosing of children's leisure in summer is a significant phenomenon in the creation of knowledge about the phenomena of contemporary leisure culture.

Children's leisure has become an issue of present political discussions in Lithuania. The focus is on children's occupation rather than on the social and cultural significance of leisure for children. Despite the fact that children's leisure has become the interest domain of politicians, educationalists and parents, the number of scientific researches is insufficient. The growing scientific and practical interest in children's leisure is attested by the abundance of contests and programmes intended for children's non-formal (self-)education and socialization, announced by the Ministry of Science and Education of the Republic of Lithuania¹. However, children's leisure (both at school and outside it) is regarded as an environment in the mentioned documents rather than as a social, educational or cultural phenomenon.

Periodical publication of the Republic of Lithuania are full of materials referring to both children's leisure in general and leisure of their summer holidays (Kalantaitė, Simonavičiūtė, 2004; Pilkauskienė, 2006; Rašimaitė, 2008; Vaičiulytė, 2006; Vyšniauskienė, 2009; Butkevičienė, 2011; Paukštytė, 2011; Tvirbutas, 2011). Most of them express fear that children are unattended during the summer (because they do

¹ *Conception of Non-formal Education for Children* (approved by the Minister of Education and Science on 30 December 2005, Order No. ISAK-2695, Žin., 2006, No. 4-115); *The Law on Education* (enacted by the Seimas of the Republic of Lithuania on 17 June 2003, No. IX-1630, Žin., 2003, No. 63-2853); *Programme of Children's and Youth Socialization* (approved by the Government of the Republic of Lithuania on 23 February 2004, Decree No. 209, Žin., 2004, No. 30-995); *Provisions of the National Education Strategy 2003-2012* (approved by the Seimas of the Republic of Lithuania on 4 July 2003, Decree No. IX-1700, Žin., 2003, No. 71-3216); Reference of the Ministry of Education and Science of the Republic of Lithuania *On the Organization of Students' Supplemental Education and Leisure* (approved on 25 September 2001 No. 24-06-06-116); *Purchase of the Implementation of Children's Summer Educational Programmes in Counties* [<http://www.tapk.lt/lt/pirkimai/vaiku-vasaros-edukaciniu-258y.html>]; *Purchase of Services of the Implementation of Children's Non-formal Education Programmes in Municipalities* [<http://www.tapk.lt/lt/pirkimai/neformaliojo-vaiku-svietimo-whd7.html>]; *Purchase of the Implementation of Educational Programmes for Socially-Excluded Children Socialinės* [<http://www.tapk.lt/lt/pirkimai/supaprastintas-atviras-socialines-z7vb.html>] etc.

not attend school); leisure in summer becomes a sphere of their daily life, which is dependent on the children rather than adults (parents, teachers, specialists of non-formal education, etc.). The problem of children's leisure is frequently viewed as the answer to the question: *How to entertain children during their summer holidays?* The search for various forms of entertainment includes adults (school teachers, teachers of non-formal education and specialists of other education institutions) eliminating children's participation in creating their leisure culture.

Children's leisure as a sphere of their everyday life is rather detached from formal (self-) education and demands not only a new attitude towards the phenomenon, but also the realization of new relationships between adults and children that would give a possibility to represent children's needs. The child-oriented paradigm of "free" (self-)education transfuses all spheres of children's (self-)education and (self-)socialization, including leisure. It encourages researchers to explore the meanings of socio-cultural and educational discourse of children's leisure, perceiving children's leisure as a phenomenon inherent to their culture (Kirsten, Hansen, Kaufmann, 1997). In this way the child's role is actualized in it by shifting the viewpoint of a child from "*the child entertained and cared for by adults*" to "*the child as an individual creator of the contents and forms of leisure culture*" (Mathiasen, Staerfeldt, 2005). Thus, the socio-educational meaning of children's leisure culture is highlighted through the application of *antipositivist and philosophical* (constructivism, social reconstructivism, phenomenology, etc.) theories of general leisure culture, advocating the priorities of freely disposable time by the person him/herself or the group, provided this time is related to a pleasant activity of a child and not to mere occupation. Besides, the meaningfulness of leisure for a child as a socio-cultural individual is the expression of his/her freedom. This paradigm has been neglected in the scientific interpretation of children's leisure. It can be realized due to the processes of democracy occurring in the contemporary society. Humanist philosophy has been declared lately (Duoblienė, 2011, p. 104), including the spheres of democratization of children's (self-)education (Kjaergaard, Martinėnienė, 1996; Kvieskienė, 1997). It is maintained (Hansen, Kaufman, Saifer, 1997) that a child is *not a creator of the future* of democratization but *an active participant of its present*. Therefore, his/her education should be grounded on the principles of democratic culture.

The adult-oriented paradigm of leisure is obvious in educational research: *adults, not children, are invited to create the forms of leisure* and solve the related problems. It is attempted to signify leisure by ensuring the conditions for children's 'positive' socialization (Kvieskienė, 2000, 2003, 2005). Hence, *the problem of children's leisure is almost exclusively analyzed in the context of a child's occupation, in other words, the children's leisure is equalled to a meaningful pastime only if it is spent with adults* (parents, teachers, specialists of non-formal education, etc.). Therefore, the consequences of children's leisure when left without adults' supervision, is mythologized by prescribing a direct relationship between children's occupation and expression of their inappropriate behaviour in public places, school or at home. Educators are often warned about the possibly negative influence of friends on a child during leisure activities (in case the child is not supervised by an adult). Present-day education/pedagogy of Lithuania is also marked by distinct ideas of liberal pluralism or criticism (Mažeikienė,

2001; Mažeikis, 2005; Duoblienė, Bulajeva, 2009; Duoblienė, 2011), which are especially missing in those spheres of children's (self-)education and (self-)socialization where a child becomes an active participant in non-formal cultural environment (institutions of non-formal education, summer camps, etc.). However, these educational spheres are neither appropriately theoretically validated nor empirically explored.

Due to the shift of educational paradigm in Lithuania (from teaching to learning), the expression of *freedom* being implemented into the learning process is signified (Lepeškieienė, 1996; Bruzgelevičienė, 2001, 2008; Lepeškieienė, Butkienė, Steevens, Werkhoven, 2001; Bruzgelevičienė, Būdienė, Poviliūnas, Žukauskienė, 2002). However, children's leisure is not analyzed in this context in education/pedagogy, as the whole attention is directed towards formal processes of children's (self-)education and socialization. Leisure as an everyday sphere of a child's life and activity is of secondary importance or a 'hidden' discourse. Children's leisure is not sufficiently conceptualized in the paradigms of freedom, 'free' (self-)education or child-oriented education. Nevertheless, it is noteworthy that with the signification of a child-oriented paradigm of (self-) education, children's leisure started to be analyzed in terms of the interface of formal and non-formal environments, including an especially significant form – the games into the process of children's education (Rogers, Sawyers, 1988; Slade, 2001). The problem of leisure has become significant for those educationalists, who explore the processes of children's (self-)socialization interacting with the processes of (self-)education occurring both in the child's informal social and cultural environment and formal (self-)educational environment (Kvieskienė, 1996; Barkauskaitė, 2001; Mockevičienė, 2002; Jonutytė, 2007; Kvieskienė, Petrokienė 2007).

In the interpretation of children's (self-)socialization and (self-)education during their leisure time, observed is the attention only to certain theories referring to phenomenological hermeneutics (Duoblienė, 2011), constructivism (Hansen, Kaufman, Saifer, 1997) and historical reconstructivism (Mathiasen, Staerfeldt, 2005). The majority of other scientific investigations are directed towards leisure practice attempting to determine its structure, forms and characteristics (Miselis, 1983; Leonavičius, 1994; 1995, 1997; Zaleskienė, 1994; Vosyliūtė, 1995; Dapkienė, 2002) and traditions (Mitrikas, 1984, 1999). The peculiarities of children's (self-)socialization process in leisure time (Kvieskienė, 2000, 2003, 2005), leisure in formal and non-formal environments (Barkauskaitė, 2001; Barkauskaitė, Židonienė, 2001), the significance of leisure in early prevention (Mockevičienė, 2002), leisure culture (Kvieskienė, 1996; Misevičiūtė, 2000), availability of children's non-formal leisure (Kvieskienė, Petrokienė, 2007), the basics of the physiology, hygiene and planning of children's and youth activity and leisure as well as the problems of learning and leisure (Vaitkevičius, 1982, 2003) are analyzed.

Children's leisure in summer is not viewed as a phenomenon of human leisure sub-culture within the context of general leisure culture. Children's leisure in summer is marked by educational meanings; however, their definition requires critical/reconstructive and paradigmatic thinking, which helps to elicit knowledge essential for the perception of children's leisure in the context of pluralist paradigm of (self-)education. The culture (sub-culture) of children's leisure in summer is not analyzed as a socio-educational phenomenon in Lithuanian educational science, which manifests

in children's daily life and changes the child's attitude towards him/herself and their leisure (from '*children's leisure is organized by adults*' to '*children's leisure culture is created by children themselves*'); the role of adults in it (from '*leisure organiser*' to '*leisure partner*') as well as their mutual interaction (children's leisure is the time disposed by the children themselves, in which *occupation is combined with pleasant activity*). The practice of children's (self-)education and (self-)socialization necessitates for new knowledge about the culture of children's leisure in summer. Since there is an obvious lack of them, positivist conception of leisure is prevalent ('*children's leisure – occupation*', '*children – socially immature individuals*') (Juodaitytė, Palubaitytė, 2007; Juodaitytė, 2011). There is no sufficient basis for the understanding of the socio-educational meanings of children's leisure referring to the liberal, antipositivist knowledge, which would permit to expand the discourse of children's leisure culture into the paradigm of 'child – adult' in the context of the phenomenon of freedom.

The historical development of the conception of children's leisure in European society enables the historical and cultural paradigm of leisure and children's freedom to be manifested in Lithuania, which is supported by the historical-reconstructional discourse of phenomenological hermeneutics and the culture of children's existential reality: A. Gaižutis (1988) conducted a historical and cultural review of ethnographic researches of childhood and defined its significance for the mental (self-)education of teachers; A. Šliogeris (1996) drew his attention to the relation of a child's world with the one of adults, A. Juodaitytė (1998, 2000 a, b; 2002 a, b, c; 2003, 2005) analyzed the socio-pedagogical significance of the phenomenon of childhood and the related reconstruction as well as the possibilities of the formation of new pedagogical thinking. The historical-cultural substantiation of the phenomenon of childhood (Boas, 1966; Aries, 1973; Bluebond – Langner, 1978; Gaižutis, 1988; James, 1993; Šliogeris, 1996; James, Prout, 1997; Juodaitytė, 1998, 2000, 2002, 2003, 2005) provided new possibilities to conduct the research of the socio-educational meanings of children's leisure demonstrating its reconstructions in contemporary education/pedagogy and the reality of (self-)education. However, Lithuania faces a shortage of scientific theories giving explanations for children's leisure within the paradigm of child-oriented 'free' (self-)education. Even less attention is allotted to the validation of its philosophical-cultural meanings by signifying freedom, a phenomenon characteristic of a democratic society, which is actualized in the Convention on the Rights of a Child, ratified by the General Assembly of the United Nations in 1989.

The phenomenon of freedom, its modality and theoretical substantiation has recently been contextualized in the theories of 'free' (self-)education (Bitinas, 1998, 2000, 2002, 2006; Bruzgelevičienė, 2001, 2008; Juodaitytė, 2003, 2004), the expression of 'free' (self-)education contexts is grounded in the reform of Lithuanian education (Bruzgelevičienė, Būdienė, Poviliūnas, Žukauskienė, 2002); expression of the dimensions of European democratic culture is analyzed within the contents of the dimensions of European democratic cultures (Jackūnas, 2006); the phenomenon of the indeterminacy of education is analyzed within the paradigm of postmodern critical pedagogy (Ruškus, 1997, 2007; Mažeikis, 2005; Duoblienė, Bulajeva, 2009; Duoblienė, 2011). However, there is a shortage of methodological, theoretical – empirical instruments to investigate the sphere of children's free time, everyday life and activities, na-

mely children's leisure during summer holidays. The philosophical basis is sufficient for the development of such research in Lithuania: historical-cultural approach (Gaižutis, 1988; Šliogeris, 1996; Juodaitytė, 2003, 2005). The need for the knowledge about children and childhood, which implies critical viewpoint towards such mythologized meanings as 'the child is a socially immature individual' are highlighted. Liberalizing the processes of children's (self-)education, a new culture of mutual relationship 'children – adults' is formed; therefore, it is possible to investigate children's leisure culture in summer as a socio-cultural sphere, in which the paradigm of the phenomenon of freedom is especially well-marked.

The *problem of scientific research* can be formulated within such a context: How should the expression of socio-cultural significance of children's leisure culture be explored within the context of the phenomenon of freedom, implicating the child's inborn right to be a creator of his/her meaningful leisure?

The scientific problem is specified by the following questions:

- How to theoretically substantiate children's leisure in summer within the anti-positivist and pluralist conception of freedom, identifying it as a sub-culture, which is dependent on children themselves?
- How to contextualize children's leisure as the time disposed by the children themselves, when a child becomes the creator of leisure culture in terms of the phenomenological paradigm of freedom, as it is this particular interpretational paradigm of children's leisure that is significant for the educators?
- How to identify the *knowledge significant for the discourse publicity* of children's leisure culture employing the conception of freedom, which is formed in the culture of European civilizations, disclosing its historical-cultural development on the paradigmatic level and highlighting the clarification of the meanings of children's leisure culture within the context of the opposition of positivist and antipositivist paradigms?
- What research instrument can be employed to explore the socio-educational meanings of children's leisure culture in summer by providing children with a possibility to create a narrative, which would express their experience and the prevailing relationship *child – adult*, highlight the roles of children as creators of their leisure when leisure means not only occupation, but also pleasant activity corresponding to children's needs?

The problem questions are deepened by the following **methodological objections** between:

- the paradigmatic humanist provisions, oriented towards the creation of conditions for the child's unbound expression in (self-)education processes, and historical and cultural analysis of the theories on children's full-rate leisure, delivering knowledge of freedom/children's leisure as a pedagogical phenomenon;
- the integrated understanding of the phenomenon of freedom in social sciences and the humanities and insufficient convergence of educational/pedagogical research to the achievements of other sciences in the analysis of children's leisure culture within the context of the phenomenon of freedom;
- the reconstruction of West European theories and their application while inter-

preting the ideas of 'free' (self-)education in educational theory and practice in Lithuania;

- the fragmentation of the knowledge about children's leisure genesis within the context of intercultural dialogue of civilizations and the need of absorbing of acculturation and deculturation phenomena occurring in the processes of children's leisure in foreign countries with the attempt to gain experience of theoretical and empirical research in Lithuania.

Object of the research: socio-educational discourse contextualizing children's leisure culture in summer.

Aim of the research: referring to the antipositivist conception of leisure and applying contextualization of the meanings of the phenomenon of freedom, to explore the socio-educational discourse of children's leisure culture and develop theoretical and empirical knowledge significant for the publicity of the paradigm of children's leisure culture in summer.

Objectives of the research:

1. To validate educational meanings of children's leisure culture within the historical-cultural context of the conception of the family and children referring to antipositivist and pluralist paradigm of leisure.
2. To validate the context of the meanings of the phenomenon of freedom and interpret educational meanings of children's leisure culture, which is manifested in the discourses of child-oriented and 'free' (self-)education culture.
3. To conduct empirical investigation of children's leisure culture in summer (characteristic of 10-12-year-olds) and determine the socio-educational significance by highlighting its contextualization in the conception of the phenomenon of freedom.
4. To formulate the recommendations, significant for the publicity of the discourse of children's leisure culture in summer within the (self-)education paradigm oriented towards the phenomenon of freedom, which permits to reveal children's leisure culture in summer referring to their needs and roles both as active participants and creators of their leisure.

Methodological conceptions of the research

- **Paradigm of 'free' (self-)education** is based on the conceptions of humanist, existentialist, progressivist and pragmatic education, which emphasize the viewpoint of a human being as a free and conscious individual, able to understand their needs, realize their potentials and solve real life problems (Korčakas, 1993). The main role of an educator (adult) is to provide a person with freedom, cooperate with children in creating their leisure, to encourage their activeness and responsibility for the results of the chosen leisure activities. Adults (parents and teachers) are provided with the possibilities to understand the socio-educational sense of children's leisure, as well as the priorities allotted by children themselves, since the main condition of 'free' (self-)education is to trust the child (Bitinas, 2000;

Juodaitytė, 2003, 2004; Jurašaitė – Harbison, 2004). Adults (parents, teachers, specialists of non-formal education), who usually represent traditional (positivist) conception of education, have an opportunity to perceive the child as being able to take responsibility for the choice of their leisure activity, learn from their experience and develop freedom in gaining it from childhood. The child's opinion regarding the choice of and decision on leisure activity becomes as significant as adults'. 'Free' education creates favourable conditions for children to employ the situation of freedom during their summer leisure, as it forms the basis of 'children's learning to live in freedom' (Dalto, 1995).

- ***The paradigm of traditional education*** is based on adults' conceptions that a child is a socially immature individual, and childhood is a rather insignificant period from social and educational viewpoints. (Epstein, Dauber, 1991; Eberwein, 1993; Juodaitytė, 2003). *Traditional education* rests upon such education which is conducted in terms of adults' rules imposed on children while retaking their accumulated experience. *The conception of 'free' child-oriented education* neglects the domineering of an adults and searches for partnership possibilities; the adult's trust in a child is emphasized, whose dependence on the adult is gradually reduced whereas their interrelations are strengthened. 'Free' education liberates a child from adults' dependence and emphasizes the idea of children's freedom, i.e. provides an alternative for children's social dependence on adults – the paradigm of traditional education. The perception of the socio-educational meanings of children's leisure culture in summer is conceivable only through the child's world, not the adult's, which is designed by children themselves with the participation of adults.
- ***Historical-cultural reconstructivism (social constructivism)***. The socio-educational discourse of children's leisure culture in summer can be explored by applying *the theory of social reality construction* (Berger, Luckmann, 1999) and defining the objective and subjective contexts of social reality constructed by children. *The theory of social constructivism* (Gergen, 1994; Burr, 1995; Pinker, 2002) forms the basis for the explanation of children's constructive leisure activity, which emphasizes the significance of experience. In the dissertation *historical-cultural reconstructivism* is employed to clarify the genesis of conceptions of the educational significance of the child's and family's leisure in different epochs of the society. The content of the discourse of leisure is disclosed through the following categories: 'a child in the family', 'the family and a child' and 'the family with a child'. The facts and conceptions of the history of childhood are taken from the historic-cultural studies, conducted by G. Boas, 1966; Ph. Aries, 1973; L. DeMause, 1976; M. Bluebond-Langner, 1978; J. Clarke and C. Critcher, 1985, 1995; J. Demos, 1986; C. Rojek, 1985; I. Kon, 1988; G. Allan and G. Crow, 1991; J. Horna, 1994; M. Koul, 1997, M. Bhatti and A. Church, 2000; A. J. Veal and R. Lynch, 2001. The leisure of a child and the family as their common life at home, private and public environments as well as the cultural-informational significance of the genesis of historic conceptions for the present are explored with reference to the aforesaid theories. While analyzing the philosophical – value-based contents of the conceptions 'a child as a small human being' and 'a child as a mature social in-

dividual', the philosophy of child-oriented leisure is disclosed as well educational capacity of such leisure is validated. Reflecting on the historical-cultural genesis of the conceptions of the child and family, the knowledge permitting to withdraw from traditional (positivist), adult-oriented understanding of children's leisure is highlighted as well as antipositivist and pluralist conception of leisure in the context of the phenomenon of freedom, in which the child is empowered to act in a free environment, is identified.

- ***Methodological conception of phenomenological hermeneutics.*** The research of children's summer leisure is grounded on *modern phenomenology* (Mickūnas, Steward, 1994), which permits to analyze the meanings subsistent in children's world and children's experience withdrawing from preconceived attitudes, theoretical assumptions and interpretations. *The methodological conception of phenomenological hermeneutics* (Nesavas, 1984; Lindseth, Norberg, 2004) comprehends the traditions of phenomenology as a descriptive phenomenology to investigate and describe the phenomena, their occurrence in the lived world in order to understand and disclose their significance, and hermeneutics (Ricoeur, 2000, 2001; Gadamer, 2006), which enables to perceive the text and relate the obtained information with what is said in the text and the meaning it conveys. Phenomenological hermeneutics is based on the realization of stages, which are related by their parts and totality, as well as dialectics of perception and explanation: (1) naïve reading; (2) structural analysis; (3) overall perception.
- ***Methodological conception of qualitative research*** (Cohen, Manion, 1989; Alasuutari, 1995; Kvale, 1996; Maxwell, 1996; 2005; Schwandt, 1997; Bitinas, 1998, 2002, 2006; Silverman, 2001; Kardelis, 2007; Tidikis, 2003; Denzin, Lincoln, 2005, etc.). Children's leisure culture in summer can be explored applying the methodology of qualitative research. *Methodology of qualitative research* represents *antipositivist (non-traditional)* conception and permits to explore children's leisure culture from children's perspective interpreting it in terms of the meanings attached by children themselves. *Qualitative* research is employed with an attempt to perceive the socio-educational meanings which children attach to their summer leisure.
- ***Theory of postmodern discourse and its approaches.*** *The approach of postmodern theory* helps to reveal the variety of different cultural viewpoints (children's and adults'), their abilities to accept different individuals of different cultures (McLaughlin, 1997; Rubavičius, 2003, 2010; Hofstede, 2005). In the dissertation *discourse* is applied as a social and humanitarian method or *approach*, which enables to conduct the analysis of text (children's free thematic essays) results and disclose a new educational understanding, in which the discourse (the knowledge of the phenomenon constructed by children in everyday reality) becomes '*overt' or dominating* (Foucault, 1972, 1998; Hajer, 1995; Stoll, Fink, 1998; Habermas, 2002; MacLure, 2003; Valantiejus, 2004; Hargreaves, 2008; Juodaitytė, Rūdytė, 2009). The child's subjective 'I' and his/her socio-cultural worlds are actualized. The methodological approach of postmodern discourse permits to perceive children's leisure culture in summer as a cognitive sphere of contemporary social world and contradicts the existing stereotypes that a child is 'an immature

social individual' and the social inadequacy of children's community. (Juodaitytė, 2003).

- **Grounded theory** is based on phenomenology and symbolic interaction. In the dissertation it is employed with the aim to develop a purposeful and independent theory with reference to empirical (quality research) data (Nesavas, 1984; Alasuutari, 1995; Punch, 2006, Mertens, 2005; Tiitscher et al., 2002; Denzin, Lincoln, 2003, 2005; Luobikienė, 2003, 2010). Grounded theory is attributed to the group of qualitative research strategies of the cognition of an object, since it defines the ways of extracting theoretically significant arguments from the primarily obtained information and on these grounds designs an empirical model of an object, which can be awarded the status of a theory after having conducted sufficient research of its verification. Grounded theory is often employed for qualitative research. The application of this strategy saw no preconceived arguments (provisions) of the research object. On the contrary, there was a search for the arguments of a theoretical level with reference to the obtained data (children's narratives). The peculiarity of the conducted research is defined as *the open-mindedness for new ideas*. The strategy resembles the activity of a leader summarizing his/her experience.

Research methods applied in the dissertation:

- **Scientific literature analysis and metaanalysis.** The socio-educational discourse of children's leisure culture in summer within the context of the phenomenon of freedom has been theoretically validated. Reflexive analysis permitting to clarify and perceive the socio-cultural meanings, which contextualize discourses, theoretical and praxeological paradigms, has been conducted. The historical-cultural genesis of the social and educational meanings of children's leisure has been identified within the context of theoretical and praxeological discourses.
- **The data for the empirical (qualitative) research** of the dissertation has been collected by applying *the method of children's non-structured free thematic essays* ("My leisure time in summer"). The (socio-educational) meanings representing children's (78 informants) leisure culture in summer have been disclosed identifying their social, educational and cultural experience within the context of the phenomenon of freedom.
- The analysis of qualitative data has been conducted applying the method of **phenomenological hermeneutics** (Ricoeur, 2001; Lindseth, Norberg 2004; Gadamer, 2006) referring to an elaborate analysis of the perception and clarification of freedom (as a scientific and educational/pedagogical phenomenon). The meanings of the discourse of children's leisure culture in summer have been defined, analyzed, described and validated using the principle of **hermeneutic circle, content analysis** and **method of continuous comparison** (Schwandt, 1997) to design an innovative understanding of children as active creators of their leisure culture for adults (parents, teachers, specialists of non-formal education).

Scope and geography of research. The scope of the scientific research is **criterion-based**, which consists of observation units, correspondent to the requirements of

the criterion significant for the researcher, and constructed with regard to the aim and contents of the research (Bitinas, 2006). The population of qualitative research includes 78 children (10–12-year-old), studying in 5th-6th classes in Šiauliai and Klaipėda comprehensive schools. The size of the scope is representative to conduct **qualitative research deep and intensive**, rather than extensive, study of the relevant phenomenon of the discourse of children's leisure culture in summer. The selected strategy of qualitative research necessitates not for the quantity of informants, but rather the scope, depth and meaningfulness of the presented information. The **age-group** of the informants has been determined with reference to their opportunities to spend leisure time in the environment uncontrolled by adults, experience of spending leisure time in summer and abilities to convey it in the acceptable and attractive written form of a free thematic essay. **From the geographical viewpoint**, children living in Šiauliai and Klaipėda have been chosen presuming that their experience of spending leisure time in summer shall vary due to the geographical differences of the location.

Defended theses:

- Children's leisure culture in summer is a complex phenomenon occurring in a variety of children's (self-)education and (self-)socialization environments and characteristic of their daily life. However, the understanding of the meanings of leisure in the context of 'free' (self-)education or child-oriented education requires reconstructed knowledge, which would provide a possibility to clarify them in the context of the phenomenon of freedom.
- Freedom, as a complex category of social sciences and the humanities, is a phenomenon existing in the culture of human civilizations and manifesting itself in various activities of children/adults when they are free in their decisions and their self-expression is a value of (self-) education.
- The understanding of freedom as the main phenomenon of education/pedagogy is characteristic of the tradition of humanist education. It complies with the overall scientific explanation of this category. The following provisions are signified: the conscious possibilities of an individual, his/her ability to choose and act referring to his/her inner stimuli and needs, which are conditioned by a human being as a creature of nature and spirit, and a child as a socio-cultural creature. Understanding of the phenomenon of freedom allows to seek for inner freedom by creating appropriate external conditions and referring to the specific individual and socio-cultural essence of a child as an individual.
- The second half of the 19th century and the beginning of the 20th c. is marked by a variety of viewpoints grounding and determining the external limits of a child's choices and acts, legitimizing the principle of his/her self-expression, unbound activity and freedom. In west European and Lithuanian theories and practice of education, leisure is conditioned by the influence of specific cultural and pedagogical traditions, rapid development of the sciences of philosophy and psychology. All these factors gave a possibility for the representatives of humanist education to analyze the processes of children's (self-)education and (self-)socialization with reference to the general pedo-centric positions and the variety of the conceptions of freedom (from positivist: *'a human being is a victim of inappropriate socializa-*

tion environment, *'a child is a socially immature individual, unable to carry out a purposeful and thoughtful activity in leisure time'* to antipositivist and pluralist *'a human being creates his/her own socio-cultural environment'*, *'a child's leisure is meaningful in its socio-educational sense; a child is an active creator of his/her free time and is able to combine occupation with pleasant activity, significant for the child him/herself'*).

- The identification of children's leisure time in summer became conceivable in Lithuania due to the formation of 'free' (self-)education theory and practice, which implied the phenomenon of overall freedom and contextualized its expression in the child-oriented educational paradigm. This permits to identify children's leisure culture as a sphere of life and activity disposed by children themselves, when they create leisure culture significant for them by combining occupation and pleasant activity.
- The identification of the socio-educational meanings of children's leisure culture in summer is feasible by employing qualitative research methods providing the children with a possibility to freely express (in the oral or written form) their experience and create a narrative, which could become a discourse revealing the meanings of a child-oriented leisure culture in summer, such as *'a child is the creator of leisure, who freely disposes his/her time and combines occupation with pleasant activity'*. Children's narrative on leisure enables this discourse to be accepted as overt/main rather than hidden/secondary one, existing alongside with the discourse created by adults *'children are immature socio-cultural individuals, therefore, unable to carry out an activity, which is significant for their (self-)education and (self-)socialization'*.

The scientific research was conducted in three stages:

The first stage (January – December 2006) included the analysis and metaanalysis of scientific literature. With reference to the theoretical conceptions of antipositivism, 'free' (self-) education, positivist-traditional education and social constructivism (re-constructionalism), the methodology of empirical research was validated and the design of qualitative research was accomplished (including methods and methodology).

During *the second stage* (January-December 2008) scientific literature was analyzed as well as pilot research conducted. The aim of the pilot research was to verify the selected research method – children's non-structured free thematic essay, if it would provide necessary information for the main research. Qualitative analysis of the obtained data was conducted.

The third stage (January 2009 – October 2010) covered scientific literature analysis. The empirical qualitative research was conducted, the data was collected by organizing a competition of children's non-structured free thematic essays on the topic 'My Leisure Time in Summer'. The dissemination of research data was directed towards children's experience and conducted via the forum 'How I Learn and Spend My Leisure Time', the analysis of the results of qualitative research was carried out as well as the meanings of children's representation identifying them as the creators of their meaningful leisure culture were defined within the context of the phenomenon

of freedom (September 2009 – October 2010). The results of empirical qualitative research substantiating the socio-educational discourse of children's leisure culture in summer within the context of the phenomenon of freedom were summarized. The conclusions were drawn as well as discussion questions and recommendations were formulated (October 2010 – September 2011).

The volume and structure of the dissertation. The dissertation consists of the introduction, three parts (*the first* part presents theoretical conceptions and paradigms of research; *the second part* is methodological: it validates the methodology and methods of the socio-educational discourse of children's leisure culture in summer and characterizes the stages of qualitative research: logics, principles, scope, methods and instruments of the qualitative research; *the third* part presents the results of the qualitative research as well as their analysis and interpretation within the context of the phenomenon of freedom, the social, educational and cultural meanings of children's leisure are defined), conclusions, recommendations and discussion, list of references and annexes. The dissertation supplies 8 pictures, 22 tables (11 out them are included in the dissertation, and 11 in the annexes). The scope of the dissertation is 156 pages, excluding annexes. The list of literature covers 292 references.

Scientific novelty and originality. The novelty and originality of the research are determined by the systematic and methodological investigation of the phenomenon of children's leisure culture within the context of the phenomenon of freedom, which was carried out for the first time in Lithuania. Based on the antipositivist non-traditional paradigm of leisure, the educational meanings of children's leisure culture are disclosed in the contexts of the genesis of the historic-cultural conception of the family and child. A systemic and differentiated analysis of scientific literature has been conducted, which provided with the possibility to demonstrate the peculiarities of the conception of freedom by different scientific disciplines (social, humanities), present an overall and pedagogical definition of the concept as well as define its main characteristics. The variety of scientific discourses based on the interpretation of children's leisure culture in summer has been identified, as well as the possibility of their dissemination within the context of the phenomenon of freedom has been developed.

The essence of the qualitative research of children's leisure culture in summer has been validated, its methodology disclosed in accordance with the synthesized approaches of antipositivist philosophy, such as constructivism, socio-historical and cultural reconstructivism, phenomenological hermeneutics and grounded theory.

The discourse of children's leisure culture in summer has been identified and theoretically substantiated applying the contexts of the meanings of the phenomenon as well as the socio-educational meanings of children's leisure culture in summer, manifested in the discourses of 'free', child-oriented (self-)education culture, have been interpreted.

The perception of children's leisure culture in summer has been highlighted within two-fold paradigmatic contexts (traditional and non-traditional, 'free' education): *'a child as a socio-cultural individual dependent on an adult'* vs *'children's summer leisure as a phenomenon of the expression of the child's freedom'* (*a child as an independent creator of the contents and forms of his/her leisure*). The knowledge, permit-

ting to develop the scientific discourse of children's leisure culture in education/pedagogy within the context of these conceptions, has been validated and systematized.

The dissertation demonstrates how the theoretical understanding of the phenomenon of freedom becomes a significant methodological approach representing historical-cultural paradigm in education sciences. The historical genesis of the conceptions of children's leisure culture has been theoretically determined, which allows exploring and systematize historical and pedagogical experience of the past and present times as well as searching for their interconnections in creating new knowledge, significant for education sciences.

Theoretical-historical research of freedom, children's leisure culture as a phenomenon of education/pedagogy has been conducted within the context a cultural dialogue. Its significance for the education sciences in Lithuania has been actualized by objective validation of socio-cultural prerequisites essential for scientific interpretation, which would permit to develop children's summer leisure within the humanitarian-cultural paradigm. The following conceptions are defined as meaningful: (1) the dynamics of socio-cultural changes is accompanied by a number of manifestations of the phenomenon of freedom in various life spheres of modern Lithuania; (2) the integration of Lithuanian and western cultures is reflected in a consistent acceptance of liberal values, market reforms and realization of the ideas of democratic and open-minded society; (3) the situation of the national education system is characterized by the search for the development of new paradigms of educational/pedagogical scientific practice, and is based on humanist and cultural priorities including the phenomenon of freedom.

Practical significance of research. The analysis of the meanings of children's discourse can help to withdraw the stereotypes and mythologization of the conception of children's and their families' leisure in theory and practice. The knowledge, which would help to construct a *child-, not adult-oriented* conception of children's summer leisure, where a child is perceived as an active creator and participant responsible for his/her leisure time, has been discovered, which shifts the relationships from 'child vs adult' to 'child and adult'.

The dissertation demonstrates the possibility to perceive the meanings of the educational discourse of children's leisure culture in summer by applying one of qualitative research methods, i.e. children's non-structured free thematic essay, a narrative text, revealing children's cultural experience in everyday life situations like children's leisure culture. The narrative significance of this method for the socio-educational research in general as well as the conditions of its application in culture-based educational empirical research has been disclosed. The research has demonstrated how to determine generalized meanings, themes and sub-themes and define meaningful ideas – statements significant for the education and consultation of teachers and parents, employing the analysis of the narrative texts of free essays. Adults are provided with myths related to children's summer leisure and advice to withdraw from them by identifying children's real experience during their leisure time.

The identification of the meanings of children's leisure time in summer is supposed to help adults (parents, teachers, etc.) to understand the essence of children's summer leisure and encourage them to qualify children's leisure as a phenomenon or

environment significant by its social, educational and cultural meanings. Such kind of research eliminates the myths prevailing in the educators' conceptions of children's leisure culture and creates prerequisites for the new interpretations of its social, educational and cultural meanings, presents possibilities to publicize children's leisure culture in summer within the context of the phenomenon of freedom.

Discussion-based recommendations have been compiled, which are significant for the publicization of children's leisure culture in summer within the (self-)educational paradigm directed towards 'free' education and the phenomenon of freedom, helping to disclose children's leisure culture in summer and being directed towards the child's needs and the role of an independent creator and participant in his/her leisure.

The research results are significant for participating in educative activity: public consultation-discussion for the creation of the strategy „Mokslas švietimo praktikai” ('Science for the practice of education'), organized by the Ministry of Education and Science of the Republic of Lithuania. The publicization of children's leisure culture in summer was conducted by organizing the forum of children's experience dissemination 'How I Learn and Spend my Leisure Time', where children were the main participants supplying empirical and constructively significant information for educators. New forms of spreading scientific and empirical research on children's culture have been developed. The main method of dissemination was the discussion of scientists and children with various groups of educators (parents, teachers, specialists of non-formal education), which allowed to develop a variety of conceptions, viewpoints and knowledge about the social and educational significance of children's leisure culture in summer and demonstrate the significance of its constructive practical application in the paradigm directed towards 'free' education and the phenomenon of freedom.

CONTENT

INTRODUCTION

1. CONCEPTIONS AND PARADIGMS CONTEXTUALIZING THE SOCIO-EDUCATIONAL DISCOURSE OF CHILDREN'S LEISURE CULTURE IN SUMMER
 - 1.1. Theoretical discourse of leisure culture within the contexts of processes, features and personality expression
 - 1.1.1. Discourse of leisure culture processes and features
 - 1.1.2. Discourse contextualizing leisure culture: freedom vs self-regulation
 - 1.1.3. Theoretical discourse of leisure within the context of personality expression
 - 1.2. Discourses and theoretical and praxeological paradigms contextualizing the socio-cultural meanings of the phenomenon of freedom
 - 1.2.1. Philosophical-cultural and educational discourses of freedom as the value of leisure
 - 1.2.2. Contextualization of social and cultural meanings of human/child freedom in positivist and anti[osivist paradigms
 - 1.3. Historical-cultural genesis of socio-educational meanings of children's leisure within a variety of theoretical and praxeological contexts
 - 1.3.1. Contextualization of the conceptions of children's leisure within a historical-cultural variety of child and childhood conceptions
 - 1.3.2. Children's summer leisure as a sphere of informal everyday life vs freedom, self-expression and self-education
 - 1.3.3. Discourses contextualizing the socio-educational meanings of children's leisure: organizational, recreational and game-based
2. METHODOLOGY AND METHODS OF QUALITATIVE RESEARCH
 - 2.1. General conception and logics of scientific research
 - 2.2. Ethic principles and procedure of qualitative research
 - 2.3. The scope, methods and instruments of qualitative research
3. ANALYSIS OF CHILDREN'S SUMMER LEISURE AS SOCIO-EDUCATIONAL DISCOURSE WITHIN THE CONTEXT OF THE PHENOMENON OF FREEDOM: THE CONTEXT OF CHILD-ORIENTED VS ADULT-ORIENTED PARADIGMS
 - 3.1. Children's summer leisure as a historical-cultural artefact vs adult-oriented educational paradigm
 - 3.2. Meanings generalizing the socio-educational discourse of children's summer leisure directed towards a child's freedom and expression
 - 3.2.1. Signification of the communicative environment and partnership of children's summer leisure in the media
 - 3.2.2. Process of the expression of the conception of children-oriented leisure: conflict vs dialogue with adults

- 3.2.3. Conditions meaningful for children's (self-)socialization and cultural identity expression (in a variety of leisure environments)
- 3.2.4. Recreational and educational meaningfulness of summer leisure for a child
- 3.2.5. Epistemic meaningfulness of summer trips for a child
- 3.2.6. Development of children's personal traits and their achievements in social and cognitive spheres
- 3.2.7. Meaningfulness of the traditions, rituals and feasts of summer leisure for a child
- 3.2.8. Meaningfulness of new summer leisure environments and games for children
- 3.2.9. Meaningfulness of children's emotional experiences in summer leisure

CONCLUSIONS AND GENERALIZATIONS

RECOMMENDATIONS

DISCUSSION

REFERENCES

ANNEXES (compact disk)

REVIEW OF THE CONTENT OF THE DISSERTATION

The first part of the dissertation analyzes theoretical research *conceptions and paradigms contextualizing the socio-educational discourse of children's leisure culture in summer*. Referring to the antipositivist conception of *leisure* and applying the contextualization of the meanings of *the phenomenon of freedom, the socio-educational discourse of children's leisure culture in summer* is analysed, theoretical and empirical knowledge of *child-oriented paradigms of leisure culture in summer* are highlighted.

Chapter 1.1 explores the theoretical discourse of *Leisure Culture* within the contexts of personal processes, features and expression. The social and cultural meanings of leisure culture as a segment of general leisure are actualized; whereas the discourse contextualizing leisure culture is clarified: freedom vs self-regulation; the theoretical discourse of leisure is explained in the context personal expression. *Leisure culture* is a quality level of time consumption, manifested by active creative activity, which is directed towards personality's (self-)education through the mastership of certain system of knowledge and examples of values and norms. With the rapid tempo of social life and enhanced social and cultural values of time, drawing a leisure plan and optimal strategies of time consumption currently are of special relevance. These are conditioned by the intensification of time and the increased possibilities to select various kinds of activities. The value of time becomes important every time a human being makes a choice or decision. Therefore, novelties, investments into the spheres of culture and leisure as well as the provision of appropriate conditions for human self-expression, realization of their freedom and rights are extremely important. Leisure is associated with the space for human activity, meeting their social and socio-cultural needs. It is related to consumption, entertainment, recreation and pleasant activity linked to various types of creation, self-perfection and self-education. Free time can be regulated by the society or the person him/herself. Various types of people can be distinguished in terms of their attitudes towards times. This approach permits to identify the culture of free time as a manifestation of creative activeness, especially significant for the overall (self-)education of a personality.

Chapter 1.2 presents the analysis of the discourses and theoretical, praxeological paradigms contextualizing the socio-cultural meanings of the *Phenomenon of Freedom*: philosophical-cultural and educational discourses of freedom as a value of leisure; the contextualization of social and cultural meanings of human/child's freedom in the positivist and antipositivist paradigms.

The conducted theoretical study of *the phenomenon of freedom* demonstrates that it is a poly-semantic phenomenon of science and culture, reflecting the external life and person's internal conditions in various stages and concrete situations of the development of civilizations. Freedom has a huge impact on the changing society, its institutions and overall image of the world, when the liberal democratic and humanist values determine the priorities in the sphere of education. The study of this problem has long history and is marked by a large variety of attitudes and interpretations. The conception of freedom is relevant for people, is used in wide contexts and extrapo-

lates a number of life situations and processes. Therefore, in the course of time, its meanings are specified in terms of meanings significant for the former understanding of freedom, or new meanings are attached to the existing attitudes. The number of educational and methodological researches both in Lithuania and abroad is not extensive. Except for a few theories which are grounded on particular sciences of philosophy and psychology (philosophical anthropology, existentialism, pragmatism, Freudism, etc.), all of them are more practice-oriented seeking to define their advantages and disadvantages as well as their possibilities to be implemented into the process of education. However, the *poly-semantic scientific meaning of the concept of freedom* does not win a lot of exploration.

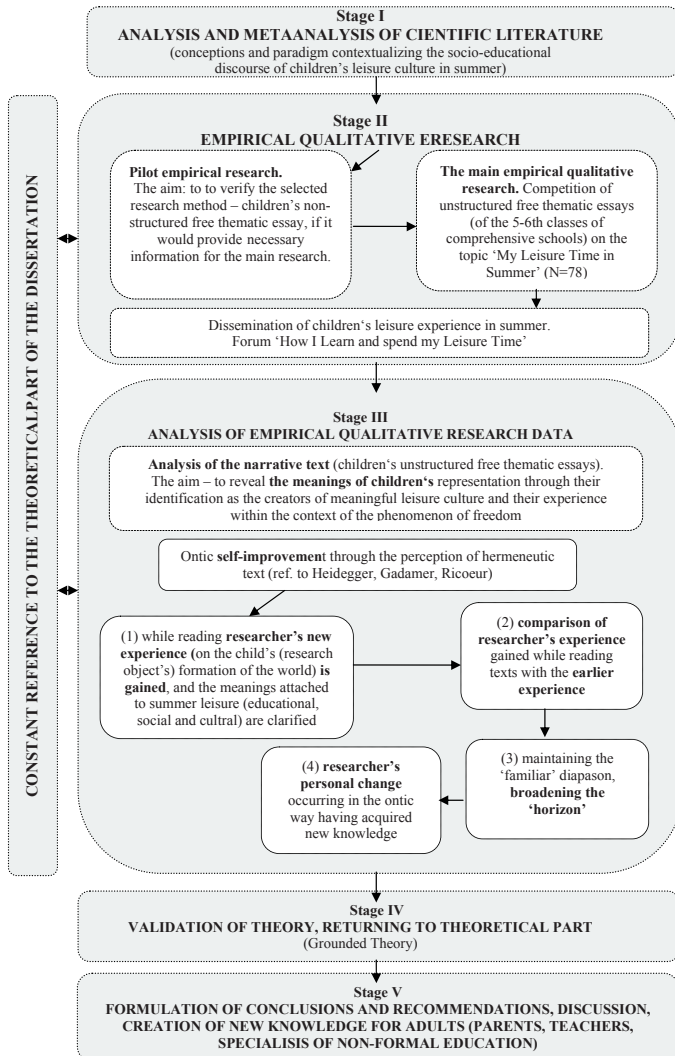
Freedom in childhood becomes an significant condition for children to learn from their experience and develop their freedom in searching for it. For adults (parents, teachers, specialists of non-formal education) it is important to create conditions for the children to make their choices and decisions, accept responsibility for the selection of the forms of leisure, to teach them to plan their time and be active, as only 'responsible children grow to responsible citizens' (Hansen, Kaufman, Saifer, 1997, p. 34).

In Chapter 1.3 the historical cultural genesis of the social and educational meanings of *Children's Leisure* is analyzed in the context of theoretical and praxeological discourses: the contextualization of children's leisure conception in the historical-cultural variety of child and childhood conceptions; children's summer leisure as a sphere of non-formal everyday life vs the freedom, self-expression and self-education; discourses contextualizing the socio-educational meanings of children's leisure are analyzed: organizational, recreational and game-based. The cultural and informational meaningfulness of the genesis of the conceptions of children and family's leisure, as the common co-existence of adults and children at home, private and public environments is defined. The development of the conception of children's leisure culture in Europe was largely influenced by the scientific studies/researches, which highlight the historical-reconstructional analysis of the meaningful conceptions of 'children and family's leisure, 'children's leisure at home' and 'childhood'. In the Ancient and Medieval period (7-13th c.c.) children's leisure was perceived as *inseparable from family's leisure*, in late Middle Ages it was related to *a child's leisure in the home environment*, and finally in 18-19th c.c. the explanation of the meanings of children's leisure was conceptualized in *the context of the socio-cultural meanings of childhood*. The concept of childhood became especially significant after the appearance of the works of G. Boas (1966), Ph. Aries (1973), L. DeMause (1976), M. Bluebond-Langner (1978) and J. Demos (1986), when it was cleared out that childhood is a socio-cultural product of experiential knowledge created in the history of human culture. The following spheres of children's leisure were reconsidered: children's leisure with adults and children's leisure without adults. In the 7-8th decades of the 20th century, antipositivist conceptions of general leisure, including children's leisure as a sub-culture, appeared in Europe (Aries, 1973). Later emerged a group of scientists (Dencik, 1989; Hansen, Kaufman, Saifer, 1997; Mathiasen, Staerfeldt, 2005), who explored the meanings of children's leisure (social, cultural and educational) as especially significant for the child him/herself in the processes of his/her acculturation and socialization, providing the children with a possibility to take active part in the creation of their leisure. Children's leisure

was perceived not only as their occupation or pleasant activity, but also as the free time disposed and responsible for by the child him/herself.

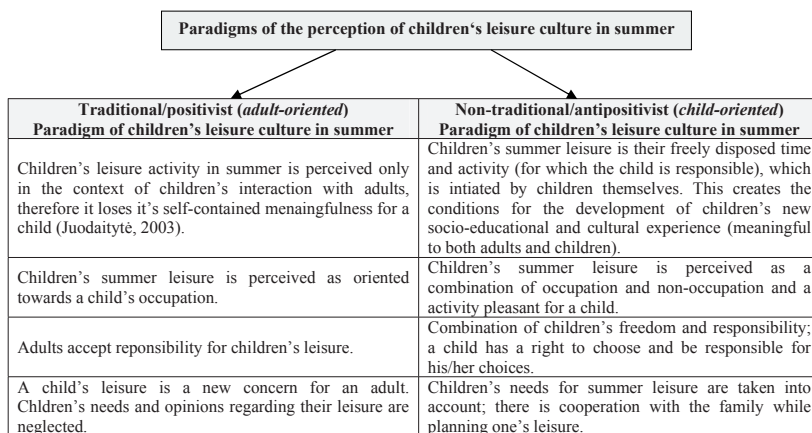
Children's leisure is a complex and constantly changing phenomenon. It is considered as an educative means, the employment of which creates conditions to reveal the natural needs of children to be independent, active and demonstrating initiative (Gai-galienė, Lukšienė, 2002). Leisure encourages the person to improve, provides with a possibility to develop various abilities and feel satisfaction with the different achievements. Hence, leisure activities create conditions for children's (self-)socialization and (self-)education, development of leisure culture meeting the needs of self-expression in various educational programmes, circles, branches of sports, art, music, etc., as well as at school and outside. Therefore, it is advisable to raise a child's interest in a certain sphere of self-expression, stimulate his/her wish to be active creator of his/her leisure. The way a person chooses his/her leisure is often regarded as a sign of his/her level of culture, whereas the most general tendencies of leisure reflect general condition of nation's spirituality (Kvieskienė, 1996).

The second part of the dissertation *Methodology and Methods of Qualitative Research* is methodological, it substantiates research methodology and methods of the socio-educational discourse of children's leisure culture in summer and characterizes the stages of qualitative research: overall logics of qualitative research, the principles of research ethics, its scope, methods and the instrument. The meanings of the socio-educational discourse of children's leisure culture in summer are clarified through the application of one of methods of qualitative data collection – *children's free unstructured thematic essay*, which is a narrative text revealing children's cultural experience in such everyday life situations as children's leisure during their summer holidays. The stages of the dissertation research are demonstrated in picture 1.

Pict. 1. Stages of the research og the socio-educational discourse of children's leisure culture in summer within the context of the phenomenon of freedom

The third part of the dissertation *Analysis of Children's Summer Leisure as Socio-educational Discourse within the Context of the Phenomenon of Freedom: the Context of Child-Oriented vs Adult-oriented Paradigms* presents the results of qualitative research, their analysis and interpretation. It highlights a two-fold understanding of children's leisure culture in summer (in the contexts of traditional and 'free' education paradigms): 'a child is a socio-cultural individual dependent on an adult' vs 'children's summer leisure is a phenomenon of the expression of a child's freedom' (see pict. 2.).

Pict. 2. Paradigms of understanding the meanings of children's leisure culture in summer

The conducted research allows demystifying the roles of a child as a responsible and independent creator of the forms and contents of his/her leisure and provides possibilities to publicize child-oriented discourse through the reconstruction of the old and creation of the new knowledge for adults (parents, teachers, specialists of non-formal education, etc.). Such researches eliminate the stereotypes of a child existing in pedagogy and educational practice, and establish preconditions for new interpretations, which help to change, develop and educate adults' new attitude towards children's summer leisure as a phenomenon significant by its socio-educational meanings.

CONCLUSIONS AND GENERALIZATIONS

1. Conceptions and paradigms contextualizing the socio-educational discourse of children's leisure culture in summer

- The processes of democracy and liberalization occurring in modern society and the declared philosophy of humanism permit *to investigate children's leisure culture in summer as a social and educational phenomenon within the contexts of 'free' (self-)education and the phenomenon of freedom*. Children's leisure culture in summer is contextualized as the time disposed by children themselves and implicates social and educational meanings. In terms of such conceptions the child becomes an active creator of his/her leisure culture. The social and educational significance of children's leisure culture in summer is perceived through the meanings attached by children themselves. Such interpretational paradigm of children's leisure culture in summer turns out to be significant in creating new knowledge for educators (parents, teachers, specialists of non-formal education, etc.). Children's narrative on summer leisure enables this discourse to be accepted in the science of education/pedagogy as *overt/main rather than hidden/secondary one*, existing alongside with the discourse created by adults '*children are immature socio-cultural individuals, therefore, unable to carry out an activity, which is significant for their (self-)education and (self-)socialization*'.
- The ideas of '*I and the other*' are expressed not in a linear but rather fractal principle in education/pedagogy theory and praxis: from '*a child is a work of (self-)education or (self-) socialization organized by adults*' to '*a child is the creator of meaningful leisure*', and can be perceived by the phenomenon of '*freedom*' and '*a child's freedom*'. On this basis the meanings of children's leisure culture in summer can be interpreted as a contemporary social, educational and cultural phenomenon.
- The socio-cultural discourse of children's leisure culture can be explored *within the context of the development of the conceptions of childhood, family and child, applying the theories of historical-cultural reconstructivism (social constructivism)*. Having highlighted the child-oriented paradigm of 'free' education, there appeared a need for the conception of child-oriented leisure. The historical-cultural discourse of the family and child's leisure in the processes of society's development was determined by a variety of the concepts of childhood: from the understanding of leisure culture of *a child as an inseparable part of the family* to *a child as an individual*. The educational meaningfulness of the socio-educational discourse of family and child's leisure can be explored within the child-oriented context of leisure reconstructing historical-cultural conceptions within the paradigms '*traditionalism – postmodernism*' and '*the past – the present*'. Historical reconstruction of the socio-cultural discourse of the family and child's leisure helped to perceive how the society shifted from *traditional (positivist)* to *postmodern (antipositivist)* conception of leisure; how the shift of the concepts of the childhood phenomenon affected the development of the family and child's leisure culture, which was perceived through the following concepts: *a child as an inseparable part of the family*

and a child as a socially mature individual. There appeared the understanding of the family and child's leisure as the context of equal sub-cultures, thus defining a new concept of *children's leisure*.

- *Children's summer leisure* is a subjective and meaningful context of new experience for children and adults, as it permits to be involved various schemes of explaining children's leisure. The basis of such understanding is *the child's everyday world*, because the child's leisure acquires a number of meanings in it. The clarification of its socio-educational significance is based on the understanding, attained by the reconstruction of children's and adults' experience. This process is frequently accompanied by myths and misrepresentations occurring due to the differing life experiences of children and adults. The process of identifying children's leisure culture in summer occurs through the discussion of subjective experience of children and adults, which occasionally is understood as a clear and obvious thing in the traditional/positivist paradigm, and not as the expression of intuitive essences.
2. **Analysis of children's summer leisure as a socio-educational discourse of culture in the context of the phenomenon of freedom: child-oriented vs adult-oriented paradigms**

The child as a socio-cultural individual associates *the meaningfulness of summer leisure with the expression of freedom*. Children's leisure culture in summer is especially significant for children themselves, as *such meanings, which are not quite known to adults, are subsistent in it*. A child is an active creator of his/her leisure, able to not only accept *adults' pastime experience, but also create one's own, universal and specific experience, which is meaningful for both children and adults*.

2.1. ***The socio-educational meaningfulness of the discourse of summer leisure culture (characteristic of 10-12-year-olds), highlighting its contextualization in the conception of the phenomenon of freedom*** can be investigated by applying the strategy, methodology and methods of qualitative research; methodological conception of phenomenological hermeneutics; approaches of postmodern discourse and grounded theory. Children's non-structures free thematic essay as a research instrument and method of obtaining qualitative data, allows: exploring the socio-educational meanings of children's summer culture providing the children with a possibility to create a narrative expressing their experience and the prevailing *child-adult* relationships; identifying their experience within the context of the phenomenon of freedom. Employing the '*children's – adults' sub-culture*' discourse of the meaningful narrative of children's leisure culture in summer, it is possible to envisage the knowledge, permitting to publicize it within the context of the phenomenon of freedom in the theory and practice of education/pedagogy science.

2.2. ***(Antipositivist/non-traditional) child-oriented paradigm of (self-)education***

- Children signify the socio-educational meaningfulness of summer leisure through new possibilities to learn about common life with adults and the culture of leisure and recreation. Summer is the environment of children's social (self-)education,

where they develop *an ability to choose the forms of leisure and recreation*. An adult becomes a partner and an advisor, who helps to choose the forms of leisure. The meanings confirm to *antipositivist/non-traditional* ideas grounded by '*free*' (self-)education, in which children's interaction with the environment in their summer leisure time is clarified as equally meaningful as adults', as children are capable to behave and act appropriately.

- Children associate summer leisure with entertainment, i.e. *activity demanding no concentration, knowledge or physical power; a possibility to grow away from daily routine*. While entertaining him/herself a child becomes *an independent creator of the contents and forms of his/her leisure*.
- In summer children become '*curious explorers of the environment*' by visiting '*mysterious places*', building '*bases*', '*seats*', '*headquarters*', '*small houses*', which belong exclusively to them. Children's freedom is manifest in such environments as *an alternative to being socially dependent on adults*, when children create the socio-cultural environment belonging only to them in summer. Such unbound environment is a form of a child's establishment in the community of children. It is a mysterious place inaccessible to others, *a special world signifying children's autonomy/independence from adults*, a symbolic epicentre of a child's life. It is a place of observation and exploration, *separated from the 'busy' life of adults*. Such an environment is a place for *a child's (self-)education and (self-)socialization, ensuring his/her free creation, action and accumulation of individual experience*.
- Children maintain social relations with the environment and acquire experience, *independent from their parents and other adults* while communicating with their peers in summer leisure time. Communication with friends during the summer is *significant for a child's socialization processes*, as it helps to develop a number of skills, attitudes and roles influencing their ability to adapt in the community and satisfying the need to belong to a group or to socially interact, *a need to create one's 'I'*.
- Visual media as a means of communication and information transfer has a large impact on children's (self-)education and (self-)socialization in summer. It affects children to a larger extent than adults. Visiting theatres and watching television in summer leisure time are frequently attributed to *the activity uncontrolled by adults* (due to the discrepancies of the volume of free time). In this case *the child becomes an independent creator of the contents and forms of his/her free time*.
- Children prefer to spend their leisure time in summer in the natural rural environment, since such an environment provides with *more outdoor activities and possibilities for individual activity*. Urban environment is associated with responsibilities, limitations, usage of civilization achievements, strained relationships, whereas rural environment is interpreted as merging with nature, joy of liveliness and openness of feelings by children. *In such an environment (rural) freedom becomes a prerequisite for the dissemination of children's inborn nature and socio-cognitive experience, when a child has freedom to be involved into interesting activity, to be able to choose and be responsible for his/her choices*.
- Summer leisure provides *favourable conditions for the development of children's personal* (self-cognition in various situations, self-confidence, self-assessment,

self-expression, responsibility for one's actions), *educational* (independent learning, collection of information, its analysis and use in free environment, flexible thinking in various life situations), *social* (communication and cooperation, team work, decision-making, solving conflicts) and *professional* competencies. During their summer leisure children *plan their free time combining occupation with pleasant activity and predict the conditions for the realization of their plans themselves. Children interact through cooperative and common activity.*

- In summer a child is *responsible for the forms and ways of not only his/her own, but also for others' meaningful leisure.* New possibilities to perceive the usefulness of one's activity as well as self-realization through significant activities occur in summer, when children *learn in unexpected situations* (a situation perceived as a way of cognizing the reality). *Summer leisure is a period favourable for children's learning to accept responsibility not only for their own actions, but also for the community and the surrounding environment.*
- The continuation and innovation of children's leisure tradition is substantiated by the meanings of children's feasts, rituals and traditions inherent to the summer season. *During summer holidays the life of a family and a child is influenced by the life in a certain locality or traditions of a certain community.* The traditions of a living place and the status of children in the community they live in as well as the participation in adults' life are essential conditions for children's (self-)socialization. Children communicate with adults through various rituals, traditions and feasts, thus *signified is the activity pleasant for a child.*
- *Playing games* signifies a *child's activity in a free environment* in summer, in which the child accepts certain social roles and a correspondent repertoire of actions and becomes the organizer of games. Summer games include children's interaction and communication. Group games highlight children's individuality; *games initiated by children* prevail in peer groups. While playing in summer children reveal their possibilities, explore and try their mental abilities as well as compare themselves to others. *Cooperation and partnership of an adult and a child* occurs in summer games.

In all spheres of summer leisure time (planning, selection of the forms, contents, etc. the child employs the situations, in which he/she appears as an author and independent creator perceiving leisure as a value. The child's responsibility is enabled through the realization of various choices and freedom to take pleasant and likeable activity, into which both peers and adults are involved. Under such conditions (self-)education and (self-)socialization are ensured through the child's free creation, activity and accumulation of independent experience in summer leisure time.

2.3. (Positivist/traditional) adult-oriented paradigm of education

- *Positivist (traditional) concept of summer leisure is manifested in children's conception, when children become socio-cultural individuals dependent on adults; their summer leisure and recreation are perceived as 'dangerous' for children, therefore, adults attempt to occupy their children. Children can only feel safe if their environment is supervised by adults as children are not able to take care*

of their time. According to such conception, *children's freedom is not related to their responsibility.*

- Children's summer camps are *organized with reference to adults' experience and rules of their activity, eliminating a child's* (as a socially mature individual, able to be the creator of his/her leisure time and responsible for the choice of their free time activities) *participation in compiling the programmes of children's summer camps.* Children's experience is not enabled while organizing summer leisure in non-formal socio-cultural environment.
- The media have a large impact on children's (self-)socialization and (self-)education during summer leisure time: *reading books* occurs in unbound environment, however, it is attributed to *organized passive leisure.* Adults often evaluate such kind of leisure as positive, identifying it as an intellectual activity. Hence, *the positivist/traditional (adult-oriented) paradigm* is prevailing, as the published media is most frequently selected *by adults* in summer (parents, teachers, librarians); *listening to music* affects the processes of the child's socialization and (self-)education but the impact of popular music is different from the printed or visual media, since this activity (listening to music) is often *identified with the expression of sub-culture* and, therefore, assessed as unacceptable by adults.
- During summer travels the child becomes a *socio-cultural individual dependent on adults, whereas children's leisure becomes a part of adults' activity, which is a matter of responsibility of adults not children.* Children's leisure while traveling is not the time disposed by children, for which they are responsible, hence it is attributed to *traditional(positivist) adult-oriented leisure,* which is positioned with reference to adults' responsibility for children's leisure.
- Children experience *negative emotions* at the beginning and the end of summer. In the beginning of summer children suffer from *boredom and confusion related to inability or lack of knowledge how to spent their summer leisure.* Formal (scholl) environment 'suddenly' becomes non-formal: children have more free time for which they *carry responsibility.* At the end of summer children experience stressful situations *worrying about the return to formal environment, the end of pleasant activity when free time and pleasant activity are replaced by busyness, and free non-institutionalized environment of summer leisure turns into an environment directed and supervised by adults.*
- *Children's activity organized and supervised by adults* prevails during summer leisure. A child is perceived as an individual, who is cared about by adults and not him/herself. Children's life in an unbound environment often makes adults suspicious regarding children's activity, the *freedom of which is often assumed as 'doing nothing',* adults worry about a negative impact of freedom in summer on their children.

During summer leisure adults have a possibility to become children's partners, therefore, it is important to maintain the role of a mediator and consultant in the situations, which are significant, new or unexplored for a child, thus strengthening the constructive interaction between the child and the adult, giving educational advice, which should be oriented to a child as a creator responsible for his/her meaningful leisure.

2.4. *Development of the dialogue between children and adults in summer leisure time (interaction/dialectics of positivist/traditional and antipositivist/non-traditional paradigms)*

- Interaction between *an adult and a child* occurs in summer leisure time as well as the interaction *of a child with an adult*, and these two processes *are significant for both sides*, as they do not only exchange information but also values and ways of their acquisition. There appear new possibilities for the realization of child-adult relationships in summer and conditions to alter adult roles in children's leisure from *'the organizer of leisure'* to *'participant and partner in leisure'*. By being children's partners in summer leisure, adults can understand its socio-cognitive significance for children and the priorities attached by children being in the free environment, not by adults. Summer is a conducive period for children not only to observe, but try various *methods of communicative interaction with adults and agreement upon interaction methods acceptable for both groups*.
- *Learning in life situations* in summer provides children *with the opportunities to constantly analyze and interpret them; children develop competencies to solve daily problems and conflicts*. Social competence is manifested through the systems of relations with adults (parents, grandparents, relatives, coaches, etc.), which provide with the *conditions to interpret children's old and new experience*. During their leisure in summer children *accept certain social roles: they become the leaders of leisure time, game partners and team members*. In summer children develop *entrepreneurship and consumption skills*: they go shopping more often than in other seasons, do paid work in public spheres thus developing their understanding about contemporary labour market and attitudes towards the quality of an activity.
- Ability to use communication and multifunctional equipment (computers and internet, visual and computer games) in summer provides the children with an opportunity to contact their friends and helps to develop the feeling of being a group member an possibility to share their knowledge, opinions and common interests. A special significance is allotted to the communicative freedom in the virtual space. Educational and social meanings are prevalent: while playing computer games children are familiarized with information technologies, learn to observe rules (such games teach to solve problems), develop their logical thinking, motility and space orientation. Children play visual games together with adults – thus is provided a possibility to change the partnership relations from *'child vs adult'* to *'child and adult'*.
- Children acquire new possibilities during their leisure in summer:
 - *More time* (compared to other periods) to communicate with their family members (parents, brothers, sisters). The interaction between family members occurring during their summer leisure *strengthens the friendship and confidence and helps to maintain full-fledged relations*. Family members direct their attention towards *the consolidation and improvement of interrelationships*.
 - *To exchange experience*. Children learn 'to live and live in concord' with others: peers and adults. In summer children act as socially competent individuals, who constructively use their experience. They become active observers

of the environment, and, therefore, often *imitate adults* in absorbing their experience, interpreting and transforming it.

- Children perceive summer leisure as meaningful and pleasant spending of time establishing *partnerships with adults* (family members, grandparents (spending time with grandparents is associated with a pleasant time), relatives (aunts, uncles, cousins); children maintain that in summer they have more opportunities to communicate with them than in other seasons), *specialists of non-formal education* (sport coaches, singing instructors, etc.). Children name pets as the partners of spending their leisure time in summer.
- Summer leisure makes appropriate time and conditions for the expression of children's recreational, social and cognitive educational possibilities. Children acquire new knowledge in the natural environment through direct interaction with the reality and environmental phenomena, develop as personalities, accumulate their experience and intensively communicate with peers and adults. During summer leisure time children *learn through the observation of life*. In such an environment the *children's self-expression, their personal initiatives and discoveries* are attached special significance *as the bases of the development of leisure culture*.

Based on the acquired knowledge, the socio-educational discourse of children's leisure culture in summer can be publicized within the paradigm of 'free'(self-)education, permitting to disclose children's leisure culture in summer with reference to their needs and roles as independent creators of their leisure and active participants disposing their free time. Summer leisure is considered as a non-formal cultural environment for meaningful social and educational situations, in which children create conditions for their socialization and cognition of the reality.

RECOMMENDATIONS

The following recommendations can be drawn on the basis of the conducted research of the socio-educational discourse of children's leisure culture in summer within the context of the phenomenon of freedom, which applied qualitative research methodology:

For scientists-researchers

- It is recommended to perceive the socio-educational discourse of children's leisure culture within the context of the phenomenon of freedom, which is manifested in contemporary educational systems and has the liberalizing socio-cultural potential. Understanding of the phenomenon of freedom necessitates for paradigmatic thinking, permitting to perceive the essence of this phenomenon in philosophical, social and cultural paradigms. Such thinking allows positioning oneself with reference to the multiplicity of the phenomenon of freedom, which provides opportunities to perceive children's leisure culture as a significant sphere of their everyday life covering such local environment as *children's summer leisure at home, children's leisure with the family, children's leisure with peers, etc.*;
- In the investigations of children's leisure culture as a sphere and situation of their everyday life, in which a child is an active participant and creator, scientists are advised to develop educational research in the cultural paradigm within its socio-philosophical contextuality;
- While conducting scientific researches, it is recommended to strive not only for the theoretical substantiation of the phenomenon of children's leisure culture, but also consider the publicization of its praxeological discourse and possibilities of dissemination; to search for the forms and means appropriate for its spread with regard to the principle that scientific discourse should have a praxeological trend, i.e. it should have practical significance on the shift of the educational paradigm of children's leisure culture from the conception 'children's leisure is their occupation' to the conception 'children's leisure is not only their occupation, but their *pleasant activity*';
- It is essential to understand that the publicity of the scientific-praxeological discourse of the research is the researcher's significant interaction with the informants in the process of the investigation, and not only having accomplished it. Informants become the deliverers and spreaders of knowledge, i.e. they are involved into the processes of the creation of knowledge together with the researcher;
- While analyzing the socio-educational significance of children's leisure culture, it is advisable to apply qualitative research methodology and an instrument, such as unstructured free essay, which allows the children expressing their experience by narrative texts. The application of this instrument necessitates for the acknowledgement of the principles of children's volition and competition. Striving for children's elaborate description of their leisure experience, children should be provided with a possibility to reflect and signify it not a former phenomenon of their past (after their summer holidays), but as a present phenomenon significant for

both the non-formal and formal environments and their interaction when a non-formal environments occur in formal ones (school breaks, school holidays (winter, autumn), weekends, feasts, etc.).

For teachers

- It is essential to understand that the spheres of children's non-formal culture are equally important as the formal ones. They include not only environments significant by their social, educational and cultural meanings, but also new situations, which develop favourable conditions for a child's socialization and education, as it is in these environments that a child uses his/her old experience, creates a new one or develops the following: communicative, cognitive, organizational, playing, recreational, industrious, solving everyday problems, cooperation, abilities to accept certain social roles, time management, etc.;
- It is important to change the attitude towards a child's experience gained during the summer leisure time as relatively insignificant by its socio-educational meaning, and focus on the conception that a children's leisure experience can be developed constructively in formal (self-) education. On this basis it is possible to refer to the practices characteristic of child-oriented (self-)educational practices, which are grounded on the child's experience acquired during summer leisure to solve life situations. It will provide the educator with a possibility to answer the questions, essential for the reconstruction of children's (self-)education, such as: not only *how* to educate a child, but also *how* to cognize him/her, *how* to construct his/her education combining the formal and informal environments, *how* to involve the child into the process of his/her (self-)education by allotting him/her a role of *an active participant*? Besides, children's cognition and the construction of the process his/her experience in everyday life environment in the leisure time will help the teachers to find the answer to the innovative non-traditional questions: what is *the child* in the process of (self-)education, what can *he/she become*, what social, cultural and educational *powers does he/she possess* and how can they be *realized* if the child is provided with *appropriate conditions*?
- It is recommended to perceive children's summer leisure as an especially significant socio-cultural environment employing the conception of children's freedom alongside with the conceptions of their occupation and responsibility, and develop the attitude towards children's summer leisure as a socio-educational value within his/her cultural contextualization;
- Developing the *new understanding* of the meanings of children's leisure (communicative, cognitive, organizational, playing, recreational, industrious, solving everyday problems, cooperation, ability to accept certain social roles, time management) it is recommended to assess it as *constructively significant for the development* of the new educational philosophy and '*new thinking*' not only of the child but also of the teacher.

For parents

- It is recommended to perceive children's summer leisure as free activity, significant for the children themselves, and create conditions for children to make inde-

pendent decisions regarding the ways, forms and contents of their leisure as well as solving leisure situations. Besides, it is recommended to discuss and search for mutual agreement regarding children's meaningful leisure in the family, position oneself with regard to the multiplicity of the meanings of leisure, which for a child are associated with the leisure in the family, with friends, leisure spending time for pleasant activities or realizing one's needs;

- It will provide parents with the opportunity to spend their time purposefully with their children in the home environment, tolerate the variety of leisure forms, recognize children's leisure experience and culture as constructs significant by their educational sense. Parent will understand which new parental roles are significant for their children's summer leisure, namely: the ones of a partner, advisor and consultant. In this way, a child's everyday life during summer leisure time will acquire educational meaningfulness, since it will provide possibilities for the co-existence of both cultures (children's and parents') in the family environment, give opportunities to learn from each other and design the contents and situations of leisure time spent separately;
- Understanding of the multiple meanings of children's leisure will help parents to consider their child as a mature participant in his/her summer leisure, able to create the sub-culture characteristic of children's leisure, which is significant for the common leisure time of the whole family in such leisure situations as: a child's leisure in the family, leisure time of the child and family, a child's leisure with the family. The sphere of a child's leisure culture may shift from the secondary to primary category of children's (self-)education. Children's leisure culture will become *the sphere of constructing new pedagogical knowledge of children and their culture*, which is acquired in the reality of everyday life living and acting together with a child.

For policy-makers of education (formal, non-formal)

- It is recommended to focus attention on *the constructive experience of* foreign countries, such as the USA, Canada and Israel, useful for Lithuanian system of education. In the aforesaid countries the (self-)development of children's leisure culture is integrated not only into the curricula of comprehensive schools, but also into the programmes of pre-school and parent education attempting to help the children, their families, communities and societies to achieve appropriate quality of leisure culture, to teach the children to spend their time after classes, during the breaks, at weekends and during the holidays purposefully. The aims of combining formal and non-formal education are achieved through their actualization in various environments, especially in everyday situations. The programmes of the (self-)education of leisure culture embrace the variety of children's community: children, who are socially excluded or have special needs. Programmes for the development of leisure culture are arranged for both formal and informal education institutions (child care institutions, day centres, etc.). This allows changing *the purpose of school*, which becomes significant in both *formal and informal spheres of education*. The spread of the educational potential of the school is actualized *not only in children's formal education*, but also through *adult education, delivering*

the knowledge about children's leisure to them and changing their attitudes and values. Therefore, the school can be granted the responsibility for (self-)education of leisure culture, a significant role in the process of a child's (self-) socialization, understanding the development of leisure as a meaningful part of this process;

- The mission of children's culture development is delegated to policy-makers, which embraces children's leisure in such local environments as home, excursions and travels. These environments provide children with possibilities to learn to combine *occupation* with *leisure* in the non-formal environment. This ensures social and educational possibilities for children's (self-)education (children's free activity, decision-making, responsibility, expression of freedom).

For teacher-training, qualification improvement and requalification institutions:

- For *Lithuanian institutions of higher education*, training specialists of leisure, it is recommended to develop new programmes enabling the students, future specialists, to seek for contextual understanding of children's leisure culture, which permits to understand that children's culture undergoes changes due to its social and educational relativity and is economically conditioned by common market of social culture when leisure becomes a commodity. This will help to refuse adults' leisure culture as a priority opposed to children's leisure culture, which is considered dangerous for children. Study programmes should help to avoid indoctrinated and mythologized understanding that children's leisure is the children's free time occupied meaningfully by adults (when a child is not mature enough to create the strategies of his/her leisure). The following study subjects would be significant: the culture of children's leisure, pedagogy of children's leisure, philosophy of children's leisure, sociology of children's leisure, cultural studies of children's leisure, etc., enabling the students to understand the multiplicity and contextuality of the meanings of children's leisure. This would help contemporary specialists to develop 'new' thinking and allow to perceive children's leisure culture as significant for common leisure culture;
- It is recommended to provide the students with the possibilities to master methodology of qualitative and socio-educational research, which would help to conduct *qualitative research of children's experience*, form their value-based attitude towards children's leisure and retake such a way of knowledge acquisition as learning from and in the real life situations, solving problems significant for children, related to the situations of meaningful leisure. Mastership of the methodology of 'participating' research will help to obtain the knowledge on children's leisure from children themselves and expand it by the variety of contextual perceptions.
- It is recommended to train the specialists of children's leisure, possessing knowledge of children's leisure not only in non-formal institutions and such environments of education as summer camps created by adults, but also train specialists considering the freedom of children's life, like leisure in home environment covering various correspondent spheres: children's leisure at weekends and holidays, winter and autumn holidays. Moreover, such a specialist needs competences to consult teachers and parents on the issues of children's leisure. The students

should be closely related to children's life experience during their leisure and be able to explore and adjust this experience, direct themselves towards the practice of such knowledge acquisition as learning from children's life situations;

- *For teacher training and requalification institutions* it is recommended to orientate to the creation of new knowledge essential for teachers on the issues of leisure culture as the sub-culture of general social culture. This would help the teachers to perceive children's leisure culture not as specific but as a universal cultural phenomenon. It is advisable to develop the conceptions of children's leisure culture as a multiple socio-cultural mystery covering educational potential, which could be employed to deliver knowledge and develop understanding of children's culture within the contexts of the phenomena of freedom, responsibility and choice;
- It is recommended to create possibilities to acquire knowledge about the methodology of the qualitative research of children's leisure culture in summer, its specifics and essential conditions for the mastership of the instruments of collecting qualitative data necessary for the exploration of children's leisure within the context of 'participating' methodology, when the researcher is in constant interaction with the informants and accepting various roles participates in the process of knowledge creation in the research;
- In the requalification of specialists of non-formal education, it is advisable to pay attention to the contextuality of the formation of their knowledge on children's leisure culture in summer incorporating such contexts as children's freedom, freedom of choice, responsibility, and such spheres of children's leisure as leisure at weekends, feasts, school breaks, school holidays (winter, autumn) etc.;
- These specialists of non-formal education institutions should be provided with a possibility to understand children's summer leisure as a sphere of non-formal education and to develop their 'new' thinking, which is based on understanding the multiplicity of the meanings of leisure (communicative, cognitive, organizational, playing, recreational, industrious, solving everyday problems, cooperation, abilities to accept certain roles and time management) withdrawing from the indoctrinated and mythologized perceptions of children's culture, such as '*children's leisure is occupation for which adults are responsible*' and '*children are socially immature individuals, unable to dispose their free time purposefully*'. Conditions should be provided for the acquisition of parents' and teachers' new competencies, which would enable to acquire the knowledge in the real cultural situations of children and learn to make essential pedagogical decisions;

Developing the knowledge essential for the 'new' understanding of leisure culture by the specialists of non-formal education, it is necessary to incorporate the knowledge and subjects into the requalification process, the contents of which could be delivered through the application of innovative forms and methods such as self-contained, imitative and experiential learning and providing conditions for such understanding of children's leisure culture as children's leisure at home, children's leisure with the family, children's leisure with peers, etc.

VAIKŲ VASAROS LAISVALAIKIO KULTŪROS SOCIALINIS-EDUKACINIS DISKURSAS LAISVĖS FENOMENO KONTEKSTE

Santrauka

Temos aktualumas. Vaikų laisvalaikis visuomenės istorinėje-kultūrinėje raidoje patyrė didelių pokyčių tiek savo turiniu, tiek formomis: įvyko perėjimas nuo organizuotų prie laisvai vaikų ir šeimos pasirenkamų formų, turinys plėtėsi nuo laisvalaikio mokykloje iki savaitgalinio, šventinio, atostogų laisvalaikio. Todėl tiek edukologijoje, tiek ugdymo praktikoje didėja dėmesys vaikų laisvalaikio problemai ir vyksta žinių kaita: jos ne tik universalizuojasi, tampa reikšmingos daugeliui mokslų, tarp jų ir edukologijai, tačiau ir diferencijuojasi, tapdamos vienu ar kitų socialinių/humanitarinių mokslų (sociologijos, psichologijos, kultūrologijos, etnologijos ir kt.) dalyku. Šiuolaikinėje postmodernistinėje (kūrybinėje, informacinėje/kompetencinėje) visuomenėje vienas pagrindinių prakseologinių klausimų yra žinojimo apie gyvenamąjį pasaulį formavimas, jo struktūros ir panaudojimo galimybės (Augustinaitis, 2001). Vaikų patirties vasaros laisvalaikio atskleidimas yra svarbus reiškinys kuriant naujas žinias apie šiuolaikinės laisvalaikio kultūros fenomenus.

Vaikų laisvalaikis Lietuvoje tapo nūdienos politinių diskusijų problema. Orientuojamasi į vaikų užimtumą (ypač vasaros atostogų metu), bet ne į laisvalaikio socialinį, kultūrinį prasmingumą vaikui. Nepaisant to, kad vaikų laisvalaikio problema tapo politiku, ugdymo praktikų, tėvų domėjimosi sfera, mokslinių tyrimų šioje srityje pastaruoju metu nepagausėjo. Tačiau padidėjusį mokslinį ir praktinį susidomėjimą vaikų laisvalaikio liudija Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos skelbiamų konkursų, programų, skirtų vaikų neformaliajam ugdymui(si), socializacijai, gausa². Tačiau vaikų laisvalaikis (tiek mokykloje, tiek už jos ribų) minėtuose dokumentuose yra kvestionuojamas kaip aplinka, bet ne kaip socialinis, edukacinis, kultūrinis reiškinys.

Lietuvos periodinėje spaudoje ypač gausu medžiagos ne tik apie vaikų laisvalaikį apskritai, bet ir apie vasaros atostogų laisvalaikį (Kalantaitė, Simonavičiūtė, 2004;

² *Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija* (patvirtinta Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. ISAK-2695, *Žin.*, 2006, Nr. 4-115); *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas* (priimtas Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. birželio 17 d. Nr. IX-1630, *Žin.*, 2003, Nr. 63-2853); *Vaikų ir jaunimo socializacijos programa* (patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. vasario 23 d. nutarimu Nr. 209, *Žin.*, 2004, Nr. 30-995); *Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatos* (patvirtintos Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimu Nr. IX-1700, *Žin.*, 2003, Nr. 71-3216); Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos pažyma *Dėl moksleivių papildomojo ugdymo ir laisvalaikio organizavimo* (patvirtinta 2001 m. rugsėjo 25 d. Nr. 24-06-06-116); *Vaikų vasaros edukacinių programų įgyvendinimo apskirtyse pirkimas* [<http://www.tapk.lt/lt/pirkimai/vaiku-vasaros-edukaciniu-258y.html>]; *Neformaliojo vaikų švietimo programų įgyvendinimo savivaldybėse paslaugų pirkimas* [<http://www.tapk.lt/lt/pirkimai/neformaliojo-vaiku-svietimo-whd7.html>]; *Socialinės atskirties grupių vaikų vasaros edukacinių programų įgyvendinimo pirkimas* [<http://www.tapk.lt/lt/pirkimai/supaprastintas-atviras-socialines-z7vb.html>] ir kt.

Pilkaušienė, 2006; Rašimaitė, 2008; Vaičiulytė, 2006; Vyšniauskienė, 2009; Butkevičienė, 2011; Paukštytė, 2011; Tvirbutas, 2011). Baiminamasi, jog tuomet vaikai yra suaugusiųjų neužimti (nes nelanko mokyklos), vasaros laisvalaikis tampa jų kasdienio gyvenimo sfera, priklausančia patiems vaikams, bet ne suaugusiesiems (tėvams, pedagogams, neformaliojo ugdymo specialistams ir kt.). Vaikų laisvalaikio problema dažniausiai kvestionuojama kaip atsakymas į klausimą – *kuo vaikus galima užimti vasaros atostogų metu?* Ieškoma įvairių formų, įtraukiant į šią veiklą suaugusiuosius (mokyklų, neformaliojo ugdymo pedagogus ir kitų ugdymo institucijų specialistus), išelminuojant vaikų dalyvavimą laisvalaikio kultūros kūrime.

Vaikų laisvalaikis, kaip jų kasdienio gyvenimo sritis, yra gana nutolusi nuo formaliojo ugdymo(si) ir reikalauja ne tik naujo požiūrio į šį reiškinį, bet ir naujų suaugusiųjų santykių su vaiku realizavimo, suteikiant galimybę reikšties vaikų poreikiams. Į vaiką orientuota, „laisvojo“ ugdymo(si) paradigma edukologijoje/pedagogikoje permelkia visas vaikų ugdymo(si) ir socializavimo(si) sritis, tarp jų ir laisvalaikį. Ji skatina tyrėjus gilintis į vaikų laisvalaikio socialinio-kultūrinio, edukacinio diskurso prasmes, suprantant vaikų laisvalaikį, kaip jų kultūrai būdingą reiškinį (Kirsten, Hansen, Kaufmann, 1997). Tokiu būdu aktualizuojamas vaiko vaidmuo jame, keičiant požiūrį į vaiką nuo „*vaikas – užimamas ir prižiūrimas suaugusiųjų*“ į „*vaikas – savarankiškas laisvalaikio kultūros turinio ir formų kūrėjas*“ (Mathiasen, Staerfeldt, 2005). Tuomet vaikų laisvalaikio kultūros socialinės-edukacinės prasmės išryškėja taikant bendrosios laisvalaikio kultūros *antipozityvistines, filosofines* (konstruktyvizmo, socialinio rekonstruktyvizmo, fenomenologijos ir kt.) teorijas, propaguojančias paties asmens ar grupių laisvai disponuojamo laiko prioritetus, kai šis laikas yra susijęs su vaikui malonia veikla, o ne tik su užimtumu. Be to, vaikui, kaip socialiniam-kultūriniam individui, laisvalaikio prasmingumas yra jo laisvės raiška. Mokslinėse vaikų laisvalaikio interpretacijose šios paradigmos buvo itin stokojama. Ją realizuoti leidžia šiandienos visuomenėje vykstantys demokratijos procesai. Humanizmo filosofija deklaruojama (Duoblienė, 2011) ir vaikų ugdymo(si) demokratizavimo srityje (Kjaergaard, Martinėnienė, 1996; Kvieskienė, 1997). Teigiama (Hansen, Kaufman, Saifer, 1997), jog vaikas yra *ne ateities* demokratijos kūrėjas, jis yra *aktyvus dalyvis dabartyje*. Todėl jo ugdymas turi būti grindžiamas demokratinės kultūros principais.

Edukologijos moksliniuose tyrimuose ryškėja į suaugusiųjų orientuota vaikų laisvalaikio paradigma: *kviečiami suaugusieji, o ne patys vaikai kurti laisvalaikio formas vaikams*, spręsti su tuo susijusias problemas. Siekiama laisvalaikį įprasminti užtikrinant sąlygas „pozityviai“ vaikų socializacijai (Kvieskienė, 2000, 2003, 2005). Taigi, *vaikų laisvalaikio problema beveik išskirtinai analizuojama vaiko užimtumo kontekste arba vaikų laisvalaikis yra prilyginamas prasmingam laiko leidimui tik vaikams būnant kartu su suaugusiais* (tėvais, pedagogais, neformaliojo ugdymo specialistais ir kt.). Todėl vaikų laisvalaikio pasekmės, kai vaikas paliekamas be suaugusiųjų priežiūros, yra mitologizuojamos, nurodant tiesioginį ryšį tarp vaikų užimtumo ir jų netinkamo socialinio elgesio raiškos viešose vietose, mokykloje ar namuose. Ugdytojai dažnai perspėjami dėl galimai netinkamos draugų įtakos vaikui laisvalaikio metu (jeigu jis nebus suaugusiųjų prižiūrimas). Nūdienos Lietuvos edukologijoje/pedagogikoje taip pat yra ryškios liberalaus pliuralizmo ar kriticizmo idėjos (Mažeikienė, 2001; Mažeikis, 2005; Duoblienė, Bulajeva, 2009; Duoblienė, 2011), kurių ypač pasi-

gendama tose vaikų ugdymo(si) ir socializavimo(si) srityse, kai vaikas tampa aktyviu dalyviu neformalioje kultūrinėje aplinkoje (neformaliojo ugdymo institucijose, vasaros poilsio stovyklose ir kt.). Tačiau šios sritys edukologijoje lig šiol nėra nei tinkamai teoriškai pagrįstos, nei empiriškai iširtos.

Lietuvoje vykstant edukacinės paradigmos virsmui (iš mokymo į mokymosi), ryškėja ir *laisvės* diegimo į mokymosi procesą raiška (Lepėškienė, 1996; Bruzgelevičienė, 2001, 2008; Lepėškienė, Butkienė, Steevens, Werkhoven, 2001; Bruzgelevičienė, Būdienė, Poviliūnas, Žukauskienė, 2002). Tačiau edukologijoje/pedagogikoje vaikų laisvalaikis šiame kontekste nėra analizuojamas, nes visas dėmesys yra sutelktas į formaliosius vaiko ugdymo(si) ir socializacijos procesus. Laisvalaikis, kaip kasdienė vaiko gyvenimo ir veiklos sritis, tapo antraeilės reikšmės, „paslėptuoju“ diskursu. Vaikų laisvalaikis nėra pakankamai konceptualizuojamas laisvės, „laisvojo“ ugdymo(si) ar į vaiką orientuoto ugdymo(si) paradigmos. Tačiau galime akcentuoti, kad, ryškėjant į vaiką orientuotai ugdymo(si) paradigmai, vaikų laisvalaikis buvo pradėtas analizuoti formalų ir neformalių aplinkų sąsajose, taip pat ir tokia svarbi jo forma, kaip žaidimai vaikų laisvalaikio metu (Rogers, Sawyers, 1988; Slade, 2001). Laisvalaikio problema tapo svarbi tiems edukologijos srities mokslininkams, kurie tiria vaikų socializavimo(si) procesus sąveikoje su ugdymo(si) procesais, vykstančiais tiek laisvoje vaiko gyvenamoje socialinėje, kultūrinėje aplinkoje, tiek ir formalioje ugdymo(si) aplinkoje (Kvieskienė, 1996; Barkauskaitė, 2001; Mockevičienė, 2002; Jonutytė, 2007; Kvieskienė, Petrokienė, 2007).

Interpretuojant vaikų socializavimo(si) ir ugdymo(si) problemas laisvalaikio metu, pastebimas dėmesys tik kai kurioms teorijoms, besiremiančioms fenomenologine hermeneutika (Duoblienė, 2011), konstruktyvizmu (Hansen, Kaufman, Saifer, 1997), istoriniu rekonstruktyvizmu (Mathiasen, Staerfeldt, 2005). Dauguma kitų mokslinių tyrimų yra orientuoti į laisvalaikio praktiką, siekiant nustatyti jo struktūrą, turinį, formas, bruožus (Miselis, 1983; Leonavičius, 1994, 1995, 1997; Zaleskienė, 1994; Vosyliūtė, 1995; Dapkienė, 2002), laisvalaikio tradicijas (Mitrikas, 1984, 1999). Analizuojamos vaikų socializavimo(si) proceso ypatybės laisvalaikiu (Kvieskienė, 2000, 2003, 2005); laisvalaikis formalioje ir neformalioje aplinkose (Barkauskaitė, 2001; Barkauskaitė, Židonienė, 2001), laisvalaikio reikšmė ankstyvajai prevencijai (Kvieskienė, Mockevičienė, 2002); laisvalaikio kultūra (Kvieskienė, 1996; Misevičiūtė, 2000), neformaliojo vaikų švietimo prieinamumas (Kvieskienė, Petrokienė, 2007), vaikų ir jaunimo veiklos ir poilsio fiziologiniai, higienos bei planavimo pagrindai; mokymosi ir laisvalaikio problemos (Vaitkevičius, 1982, 2003).

Į vaikų vasaros laisvalaikį nėra žvelgiama kaip į žmonijos laisvalaikio subkultūros reiškinį bendrosios laisvalaikio kultūros kontekste. Vaikų vasaros laisvalaikis turi edukacines prasmes, tačiau jų išskyrimas reikalauja kritinio/rekonstrukcinio ir paradigminto mąstymo, kurio metu galima išgauti žinias, reikšmingas vaikų laisvalaikio supratimui pliuralistinės ugdymo(si) paradigmos kontekste. Vaikų vasaros laisvalaikio kultūra (subkultūra) nėra analizuojama Lietuvos edukologijoje kaip socialinis-edukacinis fenomenas, besireiškiantis vaikų kasdienybėje ir keičiantis vaiko požiūrį į save ir laisvalaikį (nuo „*vaikų laisvalaikį organizuoja suaugusieji*“ iki „*vaikų laisvalaikio kultūrą kuria patys vaikai*“); suaugusiojo vaidmenis jame (nuo „*laisvalaikio organizatorius*“ iki „*laisvalaikio partneris*“) bei jų tarpusavio sąveika (vaikų laisva-

laikis – pačių vaikų disponuojamas laikas, kuriame *užimtumas derinamas su vaikui malonia veikla*). Vaikų ugdymo(si) ir socializavimo(si) praktikoje jaučiamas poreikis naujoms žinioms apie vaikų vasaros laisvalaikio kultūrą. Jų stokojant vyrauja pozityvistinė laisvalaikio samprata („*vaikų laisvalaikis – užimtumas*“, „*vaikai – socialiai nebrandūs individai*“) (Juodaitytė, Palubaitytė, 2007; Juodaitytė, 2011). Nėra pakankamo pagrindo suprasti vaikų laisvalaikio socialines-educacines prasmes remiantis liberalaus, antipozityvistinio pobūdžio žiniomis, kurios leistų plėtoti vaikų vasaros laisvalaikio kultūros diskursą „*vaikas – suaugęs*“ santykių paradigmoje laisvės fenomeno kontekste.

Vaikų laisvalaikio sampratos istorinė raida Europos visuomenėje įgalina ir Lietuvoje reikštingai istorinei, kultūrologiniai laisvalaikio ir vaikų laisvės tyrimų paradigmai, kurią sustiprina fenomenologinės hermeneutikos ir vaikų egzistencinės tikrovės kultūros istorinis-rekonstrukcinis diskursas: A. Gaižutis (1988) atliko istorinę, kultūrinę vaikystės etnografinių tyrimų apžvalgą ir nurodė jos reikšmingumą pedagogų mentaliniam ugdymui(si); A. Šliogeris (1996) atkreipė dėmesį į vaikų pasaulio ryšį su suaugusiųjų pasauliu, A. Juodaitytė (1998, 2000a, b; 2002a, b, c; 2003, 2005) išanalizavo vaikystės fenomeno socialinių-pedagoginių reikšmingumą ir juo grindžiamą pertvarką bei naujojo pedagoginio mąstymo formavimo(si) galimybes. Vaikystės fenomeno istorinis-kultūrinis pagrindimas (Boas, 1966; Aries, 1973; Bluebond-Langner, 1978; Gaižutis, 1988; James, 1993; Šliogeris, 1996; James, Prout, 1997; Juodaitytė, 1998, 2000, 2002, 2003, 2005) sudarė naujas galimybes vaikų laisvalaikio socialinių-educacinių prasmų tyrimams, pademonstruojant jo rekonstrukcijas šiuolaikinėje edukologijoje/pedagogikoje ir ugdymo(si) realybėje. Tačiau Lietuvoje dar trūksta mokslinių teorijų, aiškinančių vaikų laisvalaikį į vaiką orientuotoje, „laisvojo“ ugdymo(si) paradigmoje. Dar mažiau dėmesio skiriama jo filosofinių-kultūrologinių prasmų pagrindimui, išryškinant tokį demokratinei visuomenei būdingą fenomeną kaip laisvė, kurią ypač suaktualino Vaiko teisių konvencija, priimta Jungtinių Tautų Generalinėje Asamblėjoje 1989 metais.

Laisvės fenomenas, jo modalumas ir teorinis pagrindimas pastaruoju metu gana ryškiai kontekstualizuojami „laisvojo“ ugdymo(si) teorijose (Bitinas, 1998, 2000, 2002, 2006; Bruzgelevičienė, 2001, 2008; Juodaitytė, 2003, 2004), pagrįsta „laisvojo“ ugdymo(si) kontekstų raiška Lietuvos švietimo reformoje (Bruzgelevičienė, Būdienė, Poviliūnas, Žukauskienė, 2002); analizuojama Europos demokratijos kultūros dimensijų raiška ugdymo turinyje (Jackūnas, 2006); ugdymo neapibrėžtumo reiškinys postmodernistinėje kritinės pedagogikos paradigmoje (Ruškus, 1997, 2007; Mažeikis, 2005; Duoblienė, Bulajeva, 2009; Duoblienė, 2011). Tačiau stokojama metodologinės, teorinės-empirinės instrumentuotės, leidžiančios iširti tokia vaikų laisvo, kasdienio gyvenimo ir veiklos sferą, kaip vaikų laisvalaikis vasaros atostogų metu. Tokio pobūdžio tyrimų plėtotėi Lietuvoje yra pakankama filosofinė bazė educaciniuose tyrimuose: istorinė-kultūrologinė prieiga (Gaižutis, 1988; Šliogeris, 1996; Juodaitytė, 2003, 2005). Ryškėja naujų žinių apie vaikystę ir vaikus poreikis, kuris savyje implikuoja kritinį požiūrį į tokias mitologizuoto pobūdžio prasmes, kaip „*vaikas – socialiai nebrandus individas*“. Liberalizuojant vaikų ugdymo(si) procesus formuojasi ir nauja „*vaikai – suaugęs*“ tarpusavio santykių kultūra, todėl galima tirti vaikų vasaros laisvalaikio kultūrą, kaip socialinę-kultūrinę sferą, kurioje ypač ryški laisvės fenomeno paradigma.

Šiame kontekste galima suformuluoti ir mūsų **mokslinio tyrimo problemą**: kaip ištirti vaikų laisvalaikio kultūros socialinio-educacinio prasmingumo raišką laisvės fenomeno kontekste, implikuojančią vaiko prigimtine teise būti prasmingo laisvalaikio kūrėju?

Mokslinę problemą patikslina šie tyrimo klausimai:

- kaip teoriškai galima pagrįsti vaikų vasaros laisvalaikį antipozityvistinėje, pliuralistinėje laisvalaikio sampratoje, identifikuojant jį kaip subkultūrą, priklausančią patiems vaikams?
- kaip, remiantis laisvės fenomenologine paradigma, galima kontekstualizuoti vaikų laisvalaikį, kaip pačių vaikų disponuojamą laiką, kai vaikas tampa laisvalaikio kultūros kūrėju, nes būtent tokia interpretacinė vaikų laisvalaikio kultūros paradigma tampa reikšminga ugdytojams?
- kaip, panaudojant Europos civilizacijų kultūroje susiformavusią laisvės fenomeno sampratą, galima identifikuoti vaikų laisvalaikio kultūros *diskurso viešiniui reikšmingas žinias*, atskleidžiant jų istorinę-kultūrinę raidą paradigminiu lygiu bei išryškinant vaikų laisvalaikio kultūros prasmių aiškinimą pozityvistinės vs antipozityvistinės paradigmos kontekste?
- kokio tyrimo instrumento pagrindu galima ištirti vaikų vasaros laisvalaikio kultūros socialines-educacines prasmes, sudarant vaikams galimybę kurti naratyvą, kuris išreikštų jų patirtį, vyraujančius „*vaikas – suauges*“ santykius, išryškintų vaikų, kaip laisvalaikio kūrėjų, vaidmenis, kai laisvalaikis vaikui reiškia ne tik užimtumą, bet ir jam malonią/poreikius atitinkančią veiklą?

Probleminius klausimus pagilina šie **metodologinio pobūdžio prieštaravimai**, ryškėjantys tarp:

- humanistinių paradigminių nuostatų, orientuotų į sąlygų sukūrimą laisvai vaiko raiškai ugdymo(si) procesuose ir visavertės vaikų laisvalaikio teorijų istorinės, kultūrinės analizės, suteikiančios žinių apie laisvę/vaiko laisvalaikį kaip pedagoginį fenomeną;
- integruoto laisvės fenomeno suvokimo socialiniuose, humanitariniuose moksluose ir nepakankamo edukologijos/pedagogikos tyrimų nukreiptumo į kitų mokslo šakų pasiekimus analizuojant vaikų laisvalaikio kultūrą laisvės fenomeno kontekste;
- Vakarų Europos teorijų rekonstrukcijos ir jų pritaikymo interpretuojant „laisvojo“ ugdymo(si) ir vaiko laisvės idėjas Lietuvos ugdymo teorijoje ir praktikoje;
- žinių fragmentiškumo apie vaikų laisvalaikio genezę tarpkultūrinio civilizacijų dialogo kontekste ir poreikio perimti užsienio šalių vaikų laisvalaikio procese vykstančius akulturacijos, dekulturnacijos reiškinius, kaupiant teorinių, empirinių tyrimų patirtį mūsų šalyje.

Tyrimo objektas – vaikų vasaros laisvalaikio kultūrą kontekstualizuojantis socialinis-educacinis diskursas.

Tyrimo tikslas – remiantis antipozityvistine laisvalaikio samprata ir taikant laisvės fenomeno prasmių kontekstualizavimą, ištirti vaikų vasaros laisvalaikio kultūros

socialinių-educacinių diskursą, išryškinant į vaiką orientuotos vasaros laisvalaikio kultūros paradigmos viešinimui reikšmingas teorines, empirines žinias.

Tyrimo uždaviniai:

- Remiantis antipozityvistine, pliuralistine laisvalaikio paradigma pagrįsti vaikų laisvalaikio kultūros edukacines prasmes istoriniame-kultūriniame šeimos ir vaiko sampratų raidos kontekste.
- Pagrįsti laisvės fenomeno prasmių kontekstą ir, remiantis juo, interpretuoti vaikų laisvalaikio kultūros edukacines prasmes, besireiškiančias į vaiką orientuotos, „laisvojo“ ugdymo(si) kultūros diskursuose.
- Empiriškai ištirti vaikų vasaros laisvalaikio kultūrą (būdingą 10–12 metų vaikams) ir nustatyti socialinių-educacinių prasmingumą, išryškinant jos kontekstualumą laisvės fenomeno sampratoje.
- Parengti rekomendacijas, reikšmingas vaikų vasaros laisvalaikio kultūros diskurso viešinimui į laisvės fenomeną orientuotoje ugdymo(si) paradigmoje, leidžiančioje atskleisti vaikų vasaros laisvalaikio kultūrą, orientuojantis į vaiko poreikius ir vaiko, kaip laisvalaikio kūrėjo bei dalyvio, vaidmenį jame.

Tyrimo metodologinės koncepcijos

- **„Laisvojo“ ugdymo(si) paradigma** remiasi humanistinio, egzistencialistinio, progresyvistinio ir pragmatinio ugdymo koncepcijomis, kurios akcentuoja požiūrį į asmenybę kaip į laisvą, sąmoningą būtybę, galinčią suvokti savo poreikius, realizuoti turimas potencialias ir spręsti realias gyvenimo problemas (Korčakas, 1993). Svarbiausias ugdytojo (suaugusiojo) vaidmuo – suteikti asmenybei laisvę, bendradarbiauti su ugdytiniu (vaiku) planuojant laisvalaikį, skatinti vaiko aktyvumą ir atsakomybę už savo laisvalaikio veiklos pasirinkimo rezultatus. Suaugusiesiems (tėvams ir pedagogams) sudaromos galimybės suprasti vaiko laisvalaikio socialinę-kognityvinę esmę ir tuos prioritetus, kuriuos jam suteikia patys vaikai, nes pagrindinė „laisvojo“ ugdymo(si) sąlyga – pasitikėjimas vaiku (Bitinas, 2000; Juodaitytė, 2003, 2004; Jurašaitė-Harbisson, 2004). Suaugusiesiems (tėvams, pedagogams, neformaliojo ugdymo specialistams), kartais atstovaujantiems tradicinei (pozityvistinei) ugdymo koncepcijai, atsiranda galimybių vaiką suvokti kaip gebantį jau vaikystėje būti atsakingą už laisvalaikio veiklos pasirinkimą, mokytis iš savo patirties, būti laisvam jos ieškant. Vaiko nuomonė laisvalaikio pasirinkimo, apsisprendimo procesuose tampa tokia pat reikšminga, kaip ir suaugusiųjų. „Laisvasis“ ugdymas(is) vaikų vasaros laisvalaikio metu sudaro vaikams sąlygas išmintingai naudotis laisvės situacija, nes būtent ja ir yra grindžiamas „vaikų mokymasis gyventi laisvai“ (Dalto, 1995).
- **Tradicinio ugdymo paradigma** yra grindžiama suaugusiųjų sampratomis apie susiformavusį vaiko, kaip socialiai nebrandaus individo, vaizdinį, o vaikystės, – kaip nepakankamai reikšmingo periodo socialinėmis, edukacinėmis prasmėmis (Epstein, Dauber, 1991; Eberwein, 1993; Juodaitytė, 2003). *Tradicinio ugdymo* pagrindą sudaro ugdymas pagal suaugusiųjų vaikams sudarytas taisykles, permant jų sukauptą patyrimą. „Laisvojo“, *į vaiką orientuoto ugdymo(si)* samprata atmeta suaugusiojo dominavimą, siūlo ieškoti partnerystės galimybių; pabrėžiamas suau-

gusiojo pasitikėjimas vaiku, laipsniškai silpninant jo priklausomybę nuo suaugusiojo, stiprinant suaugusiojo ir vaiko tarpusavio ryšius. „Laisvasis“ ugdymas(is) išlaisvina vaiką nuo suaugusiųjų priklausomybės, yra grindžiamas vaikų laisvės idėja, t. y. alternatyva jų socialinei priklausomybei nuo suaugusiųjų, tradicinio ugdymo paradigmai. Vaikų vasaros laisvalaikio kultūros socialinių-educacinių prasmų supratimas įmanomas tik žvelgiant į jį per vaiko, o ne suaugusiojo pasaulį ir projektuojant jį kaip pačių vaikų kuriamą jiems reikšmingą pasaulį dalyvaujant suaugusiesiems.

- **Istorinis-kultūrinis rekonstrukcionizmas (socialinis konstruktyvizmas).** Vaikų vasaros laisvalaikio kultūros socialinis-educacinis diskursas gali būti tiriamas taikant *socialinės tikrovės konstravimo teoriją* (Berger, Luckmann, 1999), išskiriant objektyvius ir subjektyvius vaikų konstruojamos socialinės realybės kontekstus. *Socialinio konstruktyvizmo teorija* (Gergen, 1994; Burr, 1995; Pinker, 2002) – konstruktyvios vaiko veiklos laisvalaikio metu aiškinimo pagrindas, akcentuojantis patyrimo reikšmę. Disertacijoje *istorinio-kultūrinio rekonstrukcionizmo* pagrindu yra aiškinama vaiko ir šeimos laisvalaikio educacinio prasingumo sampratų genezė įvairiose visuomenės epochose. Atskleidžiamas laisvalaikio diskurso turinys šiose kategorijose: „vaikas šeimoje“, „šeima ir vaikas“, „šeima su vaiku“. Remiantis mokslininkų (Boas, 1966; Aries, 1973; DeMause, 1976; Bluebond-Langner, 1978; Clarke ir Critcher, 1985, 1995; Demos, 1986; Rojek, 1985; Kon, 1988; Allan ir Crow, 1991; Horna, 1994; Koul, 1997; Bhatti ir Church, 2000; Veal ir Lynch, 2001) vaikystės istorinių-kultūrinių studijų medžiaga, pasitelkiami faktai ir koncepcijos iš vaikystės istorijos. Jų pagrindu aiškinamas vaiko ir šeimos laisvalaikio, kaip suaugusiųjų bei vaiko bendro gyvenimo namuose, privačioje ar viešojoje aplinkoje, istorinių sampratų genezės kultūrinis-informacinis prasingumas nūdienai. Nagrinėjant koncepcijų „vaikas – mažas žmogus“, „vaikas kaip brandus socialinis individas“ filosofinių-vertybinių turinių atskleidžiama į vaiką orientuoto laisvalaikio filosofija ir pagrindžiamos tokio laisvalaikio ugdomosios galimybės. Reflektuojant vaiko ir šeimos laisvalaikio sampratų istorinę-kultūrinę genezę, išryškinamos žinios, leidžiančios atsisakyti tradicinio (pozityvistinio), į suaugusiuosius orientuoto vaiko laisvalaikio supratimo, identifikuojamos antipozityvistinės, pliuralistinės laisvalaikio sampratos laisvės fenomeno kontekste, kai vaikas įgalinamas veikti laisvoje aplinkoje.
- **Fenomenologinės hermeneutikos metodologinė koncepcija.** Vaikų vasaros laisvalaikio tyrimas grindžiamas *šiuolaikine fenomenologija* (Mickūnas, Steward, 1994), leidžiančia tyrinėti reikšmes, slypinčias vaikų pasaulyje, vaikų patirtį, kai atsiskaitoma išankstinių nusistatymų, teorinių prielaidų, interpretacijų. *Fenomenologinės hermeneutikos metodologinė koncepcija* (Nesavas, 1984; Lindseth, Norberg, 2004) apima fenomenologiją, kaip aprašomąją metodologiją fenomenams ištirti ir aprašyti taip, kaip jie pasireiškia išgyventame pasaulyje, siekiant suprasti ir atskleisti tų reiškinių reikšmę ir hermeneutikos (Ricoeur, 2000, 2001; Gadamer, 2006), įgalinančios suvokti tekstą ir tai sieti su tuo, kas jame yra sakoma bei kokią prasmę savyje turi tekstas, tradicijomis. Fenomenologinė hermeneutika remiasi etapų, kurie tarpusavyje siejasi visumos ir jos dalių bei supratimo ir aiškinimo

dialektika, realizavimu: (1) naivus skaitymas; (2) struktūrinė analizė; (3) visapusiškas supratimas.

- **Kokybinio tyrimo metodologinė koncepcija** (Cohen, Manion, 1989; Alasuutari, 1995; Kvale, 1996; Maxwell, 1996; 2005; Schwandt, 1997; Bitinas, 1998, 2002, 2006; Silverman, 2001; Kardelis, 2007; Tidikis, 2003, Denzin, Lincoln, 2005 ir kt.). Vaikų vasaros laisvalaikio kultūra gali būti tiriama taikant kokybinio tyrimo metodologiją. *Kokybinio tyrimo metodologija* atstovauja *antipozityvistinei (netradicinei)* sampratai ir leidžia tirti vaikų laisvalaikio kultūrą iš vaikų pozicijos, interpretuojant ją tomis prasmėmis, kurias jai suteikia patys vaikai. *Kokybiniu* tyrimu siekiama suprasti socialines-educacines prasmes, vaikų suteikiamas vasaros laisvalaikiui.
- **Postmoderniojo diskurso teorija, jo prieigos.** *Postmodernizmo teorijos prieiga* suteikia galimybes atskleisti skirtingų kultūrų (suaugusiųjų ir vaikų) požiūrių įvairovę, gebėjimą priimti kitos kultūros kitokius individus (McLaughlin, 1997; Rubavičius, 2003, 2010; Hofstede, 2005). *Diskursas* disertacijoje yra taikomas kaip socialinis, humanitarinis metodas, *prieiga*, įgalinanti atlikti tekstų (laisvųjų teminių vaikų rašinių) rezultatų analizę ir atskleisti naująjį edukacinį pažinimą, kai *vaikų* vasaros laisvalaikio diskursas (kasdienėje realybėje vaikų konstruojamos šio reiškimo žinios) *tampa „viešasis“, dominuojantis* (Foucault, 1972, 1998; Hajer, 1995; Stoll, Fink, 1998; Habermas, 2002; MacLure, 2003; Valantiejus, 2004; Hargreaves, 2008; Juodaitytė, Rūdytė, 2009). Aktualizuojamas vaiko subjektyvumas „Aš“ ir jo sociokultūrinis pasaulis. Postmoderniojo diskurso metodologinė prieiga vaikų vasaros laisvalaikio kultūrą leidžia suvokti kaip šiuolaikinio socialinio pasaulio kognityvinę sferą ir paneigia iki šiol egzistavusius stereotipus, t. y. vaiko, kaip „nebrandaus socialinio individo“, ar vaikų bendrijos socialinį neįsivertiskumą (Juodaitytė, 2003).
- **Induktyviai grindžiama teorija** (angl. *grounded theory*) remiasi fenomenologija, simboline interakcija. Jos taikymas disertacijoje pasirinktas siekiant išplėtoti prasmingą savarankišką teoriją empirinių (kokybinio tyrimo) duomenų pagrindu (Nesavas, 1984; Alasuutari, 1995; Punch, 2006, Mertens, 2005; Titscher et al., 2002; Denzin, Lincoln, 2003, 2005; Luobikienė, 2003, 2010). Induktyviai grindžiama teorija priskiriama pažinimo objekto kokybinių tyrimų strategijų grupei, nes nusako visų pirma tai, kaip pirminėje informacijoje rasti teoriškai reikšmingus teiginius ir jais remiantis kurti objekto empirinį modelį, kuriam po išsamių verifikacinių tyrimų gali būti suteiktas teorijos statusas. Induktyviai grindžiama teorija dažnai remiamasi atliekant kokybinius tyrimus. Taikant šią strategiją nebuvo suformuluoti tyrimo objektą apibūdinantys išankstiniai teiginiai (nuostatos), o ieškoma, remiantis pirminiais duomenimis (vaikų naratyvu), teorinio lygmens teiginių. Šis tyrimo ypatumas apibūdinamas terminu *atvirumas naujoms idėjoms* (angl. *open mind*). Strategija primena savo patirtį apibendrinančio vadovo veiklą.

Disertacijoje taikomi tyrimo metodai:

- **Mokslinės literatūros analizė ir metaanalizė.** Teoriškai pagrįstas vaikų vasaros laisvalaikio kultūros socialinis-educacinis diskursas laisvės fenomeno kontekste.

Atlikta reflekyvinė analizė, leidžianti išaiškinti ir suvokti laisvės fenomeno socialines-kultūrinės prasmės kontekstualizuojančius diskursus, teorines, prakseologines paradigmas. Identifikuota vaikų laisvalaikio socialinių, edukacinių prasmų istorinė-kultūrinė genėzė teorinių, prakseologinių diskursų įvairovės kontekstuose.

- **Duomenys** disertacijos *empiriam (kokybiniam) tyrimui* rinkti taikant *nestrukūruotų laisvųjų teminių vaikų rašinių* (tema „Koks yra mano vasaros laisvalaikis“) *metodą*. Atskleistos vaikų (78 informantai) vasaros laisvalaikio kultūros reprezentacijų socialinės-edukacinės prasmės, identifikuojant jų socialinę, edukacinę, kultūrinę patirtį laisvės fenomeno kontekste.
- Kokybinių duomenų analizė atlikta taikant *fenomenologinės hermeneutikos* (Ricoeur, 2001; Lindseth, Norberg 2004; Gadamer, 2006) metodą, orientuojantis į išsamią laisvės (kaip mokslinio ir edukacinio/pedagoginio fenomeno) supratimo ir aiškavimo analizę. Panaudojant *hermeneutinio rato* principą, taikant *turinio (content)* analizę ir *nuolatinio lyginimo metodą* (Schwandt, 1997) išskirtos, išanalizuotos, aprašytos, pagrįstos vaikų vasaros laisvalaikio kultūros diskurso prasmės projektuojant naują vaikų, kaip aktyvių laisvalaikio kultūros kūrėjų, supratimą suaugusiesiems (tėvams, pedagogams, neformaliojo ugdymo specialistams).

Tyrimo imtis, geografija. Kokybinio tyrimo imtis – **kriterijaus imtis**. Ją, atsižvelgiant į tyrimo tikslą ir turinį, sudaro stebėjimo objektai, tenkinantys tyrėjui reikšmingo kriterijaus reikalavimus (Bitinas, 2006). Kokybinio tyrimo imties populiacija – 78 vaikai (10–12 metų), kurie mokėsi Šiaulių ir Klaipėdos bendrojo lavinimo mokyklų V–VI klasėse. Imties dydis yra pakankamas **kokybiniam tyrimui** realizuoti ir aktualiame vaikų vasaros laisvalaikio kultūros diskurso fenomenui **giliai, intensyviai**, o ne ekstensyviai **ištirti**. Pasirinktai kokybinio tyrimo strategijai reikalingas ne informantų skaičius, o pateikiamos informacijos turinio apimtis, gilumas ir prasmingumas. Toks informantų **amžiaus tarpsnis** pasirinktas todėl, kad tokio amžiaus vaikai vis daugiau savo laisvo laiko praleidžia suaugusiųjų nereguliuojamoje aplinkoje, turi laisvo laiko leidimo vasaros atostogų metų patirtį, geba ją perteikti raštu jiems priimtina, patrauklia – laisvojo teminio rašinio forma. **Geografiniu požiūriu** Šiaulių ir Klaipėdos miestuose gyvenantys vaikai pasirinkti laikantis prielaidos, jog jų laisvalaikio patirtis vasaros atostogų metu bus įvairesnė būtent dėl gyvenamosios vietos geografinių skirtumų.

Mokslinis naujumas ir originalumas. Darbo mokslinis naujumas ir originalumas reiškiasi tuo, kad pirmą kartą Lietuvoje sistemiskai ir metodologiškai ištirta vaikų vasaros laisvalaikio kultūra laisvės fenomeno kontekste. Remiantis antipozityvistine, netradicine laisvalaikio paradigma atskleistos vaikų laisvalaikio kultūros edukacinės prasmės istoriniame-kultūriniame šeimos ir vaiko sampratų genėzės kontekstuose. Atlikta sisteminė ir diferencijuota mokslo šaltinių analizė, suteikianti galimybę parodyti laisvės suvokimo ypatumus įvairių mokslinių disciplinų (socialinių, humanitarinių) kontekste, pateikiant bendrą ir pedagoginį šios sąvokos apibūdinimą. Identifikuota joje vyraujanti mokslinių diskursų įvairovė vaikų laisvalaikio kultūros interpretacijose, ir tuo pagrindu sukurta galimybė vaikų vasaros laisvalaikio kultūros mokslinio diskurso sklaidai laisvės fenomeno kontekste.

Pagrįsta vaikų vasaros laisvalaikio kultūros kokybinio tyrimo esmė, atskleista jo metodologija, kuri grindžiama sintetizuotomis antipozityvistinės filosofijos priemonėmis, tokiomis kaip: konstruktyvizmas, socialinis istorinis, kultūrinis rekonstruktyvizmas, fenomenologinė hermeneutika, induktyviai grindžiama teorija.

Identifikuotas ir teoriškai pagrįstas vaikų vasaros laisvalaikio kultūros diskursas taikant laisvės fenomeno prasmų kontekstus ir, remiantis jais, interpretuotos vaikų vasaros laisvalaikio kultūros socialinės-edukacinės prasmės, besireiškiančios „laisvojo“ ugdymo(si), į vaiką orientuotos ugdymo(si) kultūros diskursuose.

Išryškintas vaikų vasaros laisvalaikio kultūros suvokimas dvejojo pobūdžio (tradicinio ir netradicinio, „laisvojo“ ugdymosi) paradigmu kontekstuose: „*vaikas – nuo suaugusiojo priklausomas socialinis, kultūrinis individas*“ vs. „*vaikų vasaros laisvalaikis – vaiko laisvės raiškos fenomenas (vaikas – savarankiškas laisvalaikio turinio ir formų kūrėjas)*“. Pagrįstos ir susistemintos žinios, kurios leidžia plėtoti edukologijoje/pedagogikoje mokslinį vaikų laisvalaikio diskursą šių sampratų kontekstuose.

Disertacijoje pademonstruojama, kaip teorinis laisvės fenomeno suvokimas tampa svarbia metodologine prieiga istorinės-kultūrologinės paradigmos reprezentacijai edukologijoje. Teoriškai pagrįsta istorinė vaikų laisvalaikio kultūros sampratų raidos genezė, kuri leidžia ištirti ir susisteminti istorinę, pedagoginę patirtį praeityje bei dabartyje ir ieškoti jų tarpusavio sąsajų kuriant naujas, edukologijai reikšmingas žinias.

Laisvės, vaikų vasaros laisvalaikio kultūros, kaip edukologijos/pedagogikos reiškinio, teorinis-istorinis tyrimas atliktas kultūrų dialogo kontekstuose. Aktualizuotas jo prasmingumas Lietuvos edukologijos mokslui, objektyviai patvirtinant tokias mokslinei interpretacijai svarbias socialines-kultūrinės prielaidas, į kurias atsižvelgiant vaikų vasaros laisvalaikis gali būti plėtojamas humanitarinėje-kultūrologinėje paradigmoje. Jai reikšmingos tampa šios sampratos: (1) socialinių-kultūrinių pokyčių dinamika yra lydimą daugybės laisvės fenomeno apraiškų įvairiose šiuolaikinės Lietuvos gyvenimo sferose; (2) daugiaamžiška Lietuvos ir Vakarų kultūrų integracija atsispindi nuosekliame liberalių vertybių priėmimo, rinkos reformų ir demokratinės, atviros visuomenės idėjų realizavime; (3) šalies švietimo sistemoje susidariusi situacija, kuriai būdinga naujų edukologijos/pedagogikos mokslo praktikos paradigmu plėtotės paieška, besiremianti humanistiniais, kultūrologiniais prioritetais, kurių vienas iš pagrindinių yra laisvės fenomenas.

Praktinis darbo reikšmingumas. Vaikų diskurso prasmų analizė teoriškai ir praktiškai gali padėti išvengti visuomenėje egzistuojančių vaikų ir šeimos laisvalaikio sampratos stereotipų bei mitologizavimo. Atrastos žinios, kurių pagrindu gali būti konstruojama *į vaiką*, o ne *į suaugusįjį* orientuota vaikų vasaros laisvalaikio kultūros samprata, kur vaikas suvokiamas kaip aktyvus, atsakingas savo laisvo laiko kūrėjas ir dalyvis, keičiantis santykius nuo „*suaugęs vs vaikas*“ į „*suaugęs ir vaikas*“.

Disertacijoje parodoma, kaip galima suprasti vaikų vasaros laisvalaikio kultūros edukacinio diskurso prasmes taikant vieną iš kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodų – nestruktūrota, laisvąjį teminį vaikų rašinį, kuris yra naratyvinis tekstas, atskleidžiantis vaikų kultūros patirtį tokiose kasdienio gyvenimo situacijose kaip vaikų laisvalaikio kultūra. Atskleistas šio metodo naratyvinis reikšmingumas vaikų kultūros fenomenų socialiniams-edukaciniams tyrimams apskritai bei jo taikymo sąlygos kultūrologinio pobūdžio edukaciniuose empiriniuose tyrimuose. Pademonstruota, kaip

analizuojant laisvojo rašinio naratyvinius tekstus yra nustatomos generalizuojančios prasmės, temos ir subtemos, išskiriamos prasminės idėjos – teiginiai, kurie yra ypač reikšmingi tėvų ir pedagogų (kaip suaugusiųjų) švietimui ir konsultavimui. Suaugusiesiems yra pateikiami su vaikų vasaros laisvalaikio susiję mitai ir siūloma jų atsisakyti, identifikuojant realią vaikų patirtį laisvalaikio metu.

Vaikų vasaros laisvalaikio kultūros prasmių identifikavimas padės suaugusiesiems (tėvams, pedagogams ir kt.) suvokti vaikų vasaros laisvalaikio esmę bei skatins juos vertinti vaikų laisvalaikį kaip reiškinį, aplinką, itin reikšmingą savo socialinėmis, edukacinėmis, kultūrinėmis prasmėmis. Tokio pobūdžio tyrimai eliminuoja ugdytojų sampratose vyraujančius vaikų vasaros laisvalaikio kultūros mitus ir sukuria prielaidas naujoms jų socialinių, kultūrinių, edukacinių prasmių interpretacijoms, atveria naujų galimybių vaikų vasaros laisvalaikio kultūros diskurso viešinimui laisvės fenomeno kontekste.

Parengtos diskusinio pobūdžio rekomendacijos, svarbios vaikų vasaros laisvalaikio kultūros diskurso viešinimui į „laisvojo“ ugdymo, laisvės fenomeną orientuotoje ugdymo(si) paradigmoje, leidžiančioje atskleisti vaikų vasaros laisvalaikio kultūrą, orientuojantis į vaiko poreikius ir vaiko, kaip laisvalaikio kūrėjo bei dalyvio, vaidmenį jame.

Tyrimo rezultatai tapo svarbūs dalyvaujant šviečiamojame veikloje: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijoje surengtoje viešojoje konsultacijoje-diskusijoje kuriant strategiją „Mokslas švietimo praktikai“. Vaikų vasaros laisvalaikio kultūros diskurso viešinimas vyko organizuojant vaikų patirties skaidos forumą tema „Kaip aš mokausi ir išsiuosiu vasaros atostogų metu“, kuriame pagrindiniais dalyviais, teikiančiais empirišką ir konstruktyviai reikšmingą informaciją ugdytojams, buvo patys vaikai. Surastos naujos mokslinių, empirinių tyrimų vaikų kultūros tematika sklaidos formos. Pagrindinis sklaidos metodas – mokslininkų ir vaikų diskusija su įvairiomis ugdytojų grupėmis (tėvais, pedagogais, neformaliojo ugdymo specialistais), leidžianti plėtoti įvairių sampratų, nuomonių ir žinių įvairovę apie vaikų vasaros laisvalaikio kultūros socialinį, edukacinį prasmingumą, pademonstruojant jo konstruktyvaus taikymo praktikoje reikšmingumą, į „laisvajį“ ugdymą, laisvės fenomeną orientuotoje paradigmoje.

Ginamieji disertacijos teiginiai:

1. Vaikų vasaros laisvalaikio kultūra yra sudėtingas vaikų ugdymo(si) ir socializavimo(si) aplinkų įvairovėje vykstantis reiškinys, būdingas jų kasdienybei. Tačiau laisvalaikio prasmių supratimas „laisvojo“ paradigmos kontekste arba į vaiko patirtį orientuotame ugdyme(si) reikalauja rekonstrukcinio pobūdžio žinių, suteikiančių galimybes jį aiškinti laisvės fenomeno kontekste.
2. Laisvė, kaip sudėtinga socialinių, humanitarinių mokslų kategorija, yra žmonijos civilizacijų kultūroje egzistuojantis reiškinys, pasireiškiantis įvairiose suaugusiųjų/vaikų veiklose, kai jie tampa laisvi priimti sprendimus ir kai jų saviraiška esti ugdymo(si) vertybė.
3. Laisvės, kaip svarbiausio edukologijos/pedagogikos fenomeno, supratimas būdingas humanistinei švietimo tradicijai. Jis atitinka bendramokslinį šios kategorijos aiškinimą. Svarbios yra tokios nuostatos: individo sąmoningos galybės, sugebė-

jimas pasirinkti ir veikti, remiantis vidinėmis paskatomis ir poreikiais, sąlygotais žmogaus ir vaiko, kaip sociokultūrinės būtybės, ypatumais. Laisvės fenomeno supratimas leidžia siekti individo vidinio išsilaisvinimo, sukuriant tam atitinkančias išorines sąlygas, atsižvelgiant į vaiko kaip individo specifinę individualią ir socialinę-kultūrinę esmę.

4. XIX a. antroje pusėje-XX a. pradžioje reikėsi požiūrių įvairovė, pagrindžiant ir nustatant išorines ribas vaiko pasirinkimui ir veiksams, legitimuojant jo savi-raiškos, laisvos veiklos ir laisvės principą. Vakarų Europos ir Lietuvos ugdymo teorijoje bei praktikoje laisvalaikis yra sąlygotas specifinių kultūrinių ir pedagoginių tradicijų įtakos, sparčios filosofijos bei psichologijos mokslų raidos. Visa tai humanistinio ugdymo atstovams suteikė galimybę, atsižvelgiant į bendras pedocentristines pozicijas, nagrinėti vaikų ugdymo(si) ir socializavimo(si) procesus remiantis laisvės sampratų įvairove (nuo pozityvistinės: „*žmogus yra netinkamos socializacijos aplinkos auka*“, „*vaikas yra socialiai nebrandus individas, nepajėgus užsiimti prasminga, turininga veikla laisvalaikio metu*“ iki antipozityvistinės, pliuralistinės: „*žmogus pats kuria jam priklausančią socialinę-kultūrinę aplinką*“, „*vaiko laisvalaikis yra prasmingas savo socialine-educacine prasmėmis; vaikas yra aktyvus savo laisvo laiko kūrėjas, gebantis derinti užimtumą su malonia veikla, kuri yra reikšminga pačiam vaikui*“).
5. Vaikų vasaros laisvalaikio kultūros prasmių identifikavimas tapo įmanomas Lietuvoje formuojantis „laisvojo“ ugdymo(si) teorijai ir praktikai, kuri implikavo savyje visa apimančią laisvės reiškinį, kontekstualizavo jo raišką į vaiką orientuotoje ugdymo(si) paradigmoje. Tai leidžia vaikų vasaros laisvalaikio kultūrą identifikuoti kaip pačių vaikų disponuojamą gyvenimo ir veiklos sritį, kai vaikai kuria jiems reikšmingą vasaros laisvalaikio kultūrą, derindami užimtumą su jiems malonia veikla.
6. Vaikų vasaros laisvalaikio kultūros socialinių-educacinių prasmių identifikavimas įmanomas taikant kokybinio tyrimo metodus, sudarančius vaikams galimybę laisvai (žodžiu ar raštu) išsakyti savo patirtį ir kurti naratyvą, kuris gali tapti diskursu, atskleidžiančiu į vaiką orientuotas vaikų vasaros laisvalaikio prasmes, tokias kaip „*vaikas yra laisvalaikio kūrėjas, prasmingai disponuojantis laiku, kuriame užimtumą derina su malonia veikla*“. Vaikų laisvalaikio naratyvas leidžia proteguoti šį diskursą edukologijos/pedagogikos moksle kaip viešąjį/pagrindinį, o ne slaptąjį/šalutinį, egzistuojantį šalia suaugusiųjų kuriamo diskurso „*vaikai nėra brandūs socialiniai-kultūriniai individai, todėl nėra pajėgūs užsiimti veikla, reikšminga jų ugdymui(si) ir socializavimui(si)*“.

Disertacijos struktūra ir apimtis. Disertaciją sudaro įvadas, trys dalys: *pirmoje dalyje* pateikiamos teorinės tyrimo koncepcijos ir paradigmos. *Antra dalis* – metodologinė, joje pagrindžiama vaikų vasaros laisvalaikio kultūros socialinio-educacinio diskurso tyrimo metodologija ir metodai, charakterizuojami kokybinio tyrimo etapai: bendroji kokybinio tyrimo logika, tyrimo etikos principai, imtis, metodai ir instrumentas. *Trečiojoje dalyje* pateikiami kokybinio tyrimo rezultatai, jų analizė ir interpretacija. Pateikiamos išvados ir apibendrinimai, rekomendacijos, diskusija, literatūros sąrašas, priedai. Disertacijoje pateikti 8 paveiksai ir 22 lentelės (iš jų 11 disertacijoje, 11 prieduose). Bendra disertacijos apimtis 156 puslapiai (be priedų). Literatūros sąrašė 292 šaltiniai.

IŠVADOS IR APIBENDRINIMAI

1. Vaikų vasaros laisvalaikio kultūros socialinį-educacinį diskursą kontekstualizuojančios koncepcijos ir paradigmos

- Šiandienos visuomenėje vykstantys demokratijos, liberalizavimo procesai, deklaruojama humanizmo filosofija leidžia *vaikų vasaros laisvalaikio kultūrą, kaip socialinį, edukacinį reiškinį, tirti „laisvojo“ ugdymo(si), laisvės fenomeno kontekste*. Tuomet vaikų vasaros laisvalaikio kultūra yra kontekstualizuojama kaip pačių vaikų disponuojamas laikas, implikuojantis savyje socialines, edukacines prasmes. Pagal tokią sampratą vaikas tampa aktyviu laisvalaikio kultūros kūrėju. Vaikų vasaros laisvalaikio kultūros socialinį, edukacinį reikšmingumą galima suvokti iš pačių vaikų suteikiamų prasmų. Būtent tokia interpretacinė vaikų vasaros laisvalaikio kultūros paradigma tampa reikšminga kuriant naujas žinias ugdytoms (tėvams, pedagogams, neformaliojo ugdymo specialistams ir kt.). Vaikų vasaros laisvalaikio naratyvas leidžia proteguoti šį diskursą edukologijos/pedagogikos moksle kaip *viešąjį/pagrindinį, o ne slaptąjį/šalutinį, egzistuojantį šalia suaugusiųjų kuriamo diskurso „vaikai nėra brandūs socialiniai-kultūriniai individai, todėl nėra pajėgūs užsiimti veikla, reikšminga jų ugdymui(si) ir socializavimui(si)“*.
- „*Aš ir kitas*“ idėjos tiek edukologijos/pedagogikos teorijoje, tiek ir prakseologijoje reiškiasi ne linijiniu, bet fraktaliniu principu: nuo „*vaikas yra suaugusiųjų organizuoto ugdymo(si) ar socializavimo(si) kūriny*“ iki „*vaikas – prasmingo laisvalaikio kūrėjas*“, ir gali būti suprantamos per tokį istorinį žmonių civilizacijos kultūroje išryškėjusį fenomeną, kaip „*laisvė*“ ir „*vaiko laisvė*“. Tuo pagrindu gali būti interpretuojamos ir vaikų vasaros laisvalaikio kultūros, kaip šiuolaikinio socialinio, edukacinio, kultūrinio reiškinio, prasmės.
- Vaikų laisvalaikio kultūros socialinis-educacinis diskursas gali būti tiriamas *vaikystės, šeimos ir vaiko sampratų raidos kontekste, taikant istorinio-kultūrinio rekonstrukcionizmo (socialinio konstruktyvizmo) teorijas*. Išryškėjus į vaiką orientuotai, „laisvojo“ ugdymo(si) paradigmai, atsirado poreikis ir į vaiką orientuoto laisvalaikio supratimui. Šeimos ir vaiko laisvalaikio istorinį-kultūrinį diskursą visuomenės raidos procesuose lėmė vaikystės sampratos konceptų įvairovė: nuo *vaikas – neatsiejama šeimos dalis* prie *vaikas – individas* laisvalaikio kultūros suvokimo. Šeimos ir vaiko laisvalaikio socialinio-kultūrinio diskurso edukacinis prasmingumas gali būti tiriamas į vaiką orientuoto laisvalaikio kontekste pasitelkiant istorinių-kultūrinių sampratų rekonstrukciją paradigmose „*tradicionalizmas – postmodernizmas*“, „*praeitis – dabartis*“. Atlikta šeimos ir vaiko laisvalaikio socialinio-kultūrinio diskurso istorinė rekonstrukcija leido įsitikinti, kaip visuomenėje vyko perėjimas nuo *tradicinės (pozityvistinės)* iki *postmoderniosios (antipozityvistinės)* laisvalaikio sampratos; vaikystės fenomeno konceptų kaita turėjo įtakos šeimos ir vaiko laisvalaikio kultūros atsiradimui, kuris buvo suvokiamas per konceptus: *vaikas – neatsiejama šeimos dalis, vaikas – socialiai brandūs individai*. Atsiranda šeimos ir vaiko laisvalaikio, kaip lygiaverčių subkultūrų, konteksto supratimas, taip išskiriant ir naująjį – *vaikų laisvalaikio* konceptą.
- *Vaikų vasaros laisvalaikis* vaikams ir suaugusiesiems yra kaip subjektyvusis, prasmis jį naujos patirties kontekstas, nes jo dėka galima įsitraukti į įvairias vaikų

laisvalaikio aiškinimo schemas. Supratimo pagrindą sudaro *vaiko kasdienybės pasaulis*, nes būtent vaiko laisvalaikis jame įgyja daug reikšmių. Jo socialinio-educacinio reikšmingumo aiškinimas gali būti grindžiamas supratimu, kuris yra pasiekiamas rekonstruojant vaikų ir suaugusiųjų turimą patirtį. Šį procesą dažnai lydi mitai, iškraipymai, kylantys dėl skirtingos vaikų ir suaugusiųjų gyvenimo patirties. Vaikų vasaros laisvalaikio kultūros prasmų identifikavimo procesas vyksta per kalbėjimą apie subjektyviąją vaikų ir suaugusiųjų patirtį, kuri kartais tradicinėje/pozityvistinėje paradigmoje yra suvokiama kaip aiškus, matomas dalykas, bet ne kaip intuityvių esmių raiška.

2. Vaikų vasaros laisvalaikio kaip kultūros socialinio-educacinio diskurso analizė laisvės fenomeno kontekste: į vaiką vs į suaugusįjį orientuotos paradigmos

Vaikui, kaip socialiniam-kultūriniam individui, *vasaros laisvalaikio prasmingumas yra susijęs su laisvės raiška*. Vaikų vasaros laisvalaikio kultūra yra itin reikšminga patiems vaikams, joje *slypi suaugusiesiems mažai žinomos prasmės*. Vaikas yra aktyvus savo laisvo laiko kūrėjas, gebantis perimti *ne tik suaugusiųjų perteikiamą laisvo laiko leidimo patirtį, bet ir kurti savą, universalų, specifinį patyrimą, kuris yra prasmingas ne tik vaikams, bet ir suaugusiesiems*.

2.1. Vasaros laisvalaikio kultūros (būdingos 10–12 metų vaikams) diskurso socialinių-educacinį prasmingumą, išryškinant jos kontekstualumą laisvės fenomeno sampratoje, empiriškai galima tirti taikant kokybinio tyrimo strategiją, metodologiją ir metodus; fenomenologinės hermeneutikos metodologinę koncepciją; postmodernistinio diskurso prieigas bei induktyviai grindžiamą teoriją. Nestruktūruotas, laisvasis teminis vaikų rašinys, kaip tyrimo instrumentas/kokybinių duomenų rinkimo metodas, leidžia tirti vaikų vasaros laisvalaikio kultūros socialines-educacines prasmes, sudarant vaikams galimybę kurti naratyvą, išreiškiantį jų patirtį bei vyraujančius *vaikas – suaugęs santykius*; identifikuoti jų patirtį laisvės fenomeno kontekste. Panaudojant vaikų vasaros laisvalaikio kultūros prasmę naratyvą reiškiantį diskursą „*vaikų – suaugusiųjų subkultūra*“, galima išvelgti žinias, leidžiančias jį viešinti edukologijos/pedagogikos teorijoje ir praktikoje laisvės fenomeno kontekste.

2.2. Į vaiką orientuota (antipozityvistinė/netradicinė) ugdymo(si) paradigma

- Vasaros laisvalaikio socialinių-educacinį reikšmingumą vaikai įprasmina per naujas galimybes mokytis bendro gyvenimo kartu su suaugusiaisiais, poilsio ir laisvalaikio leidimo kultūrą. Vasara – vaikų socialinio ugdymo(si) aplinka, kurioje atsiranda *gebėjimas rinktis poilsio ir laisvalaikio formas*. Suaugusysis tampa partneriu, patarėju, padedančiu rinktis laisvalaikio formas. Prasmės patvirtina *antipozityvistines/netradicines*, grindžiamas „*laisvuju*“ *ugdymu(si)*, idėjas, kai vaikų sąveika su aplinka vasaros laisvalaikio metu yra aiškinama kaip tokia pat prasminga, kaip ir suaugusiųjų, nes vaikai yra pajėgūs joje tinkamai elgtis bei veikti.

- Vasaros laisvalaikį vaikai sieja su pramogomis – *veikla, nereikalaujančia susikau-pimo, žinių, fizinių gebėjimų, galimybe atitrūkti nuo kasdienybės*. Pramogaudamas vaikas tampa *savarankišku laisvalaikio turinio ir formų kūrėju*.
- Vasarą vaikai tampa „*smalsiaisiais aplinkos tyrinėtojai*“ lankydamiesi „*paslap-tingose vietose*“, statydami „*bazes*“, „*būstines*“, „*štabus*“, „*mažus namelius*“, *priklausančius „tik jiems*“. Tokiose aplinkose vyrauja vaikų laisvė, *socialinės priklausomybės nuo suaugusiųjų alternatyva*, kai vaikai vasarą *patys kuria jiems priklausančią socialinę-kultūrinę aplinką*. Tokia laisva aplinka yra vaiko išvirtini-mo vaikų bendruomenėje forma. Ji yra niekam kitam neprieinama, paslaptinga ap-linka, *ypatingas vaikų autonomijos/nepriklausomybės nuo suaugusiųjų pasaulis*, simbolinis vaiko gyvenimo epicentras. Tai – stebėjimo, tyrinėjimo vieta, *atskira nuo suaugusiųjų „užimto“ gyvenimo*. Tokioje aplinkoje vyksta vaiko *ugdymasis ir socializavimasis jam laisvai kuriant, veikiant ir kaupiant savarankišką patirtį*.
- Vasaros laisvalaikiu, būdami partnerystėje su *bendraamžiais*, vaikai palaiko socia-linius ryšius su aplinka ir įgyja patirties, *nepriklausančios nuo tėvų ir kitų suaugu-siųjų*. Bendravimas su draugais vasaros laisvalaikiu yra *svarbus vaiko socializaci-jos procesams*, nes padeda susiformuoti daugelį įgūdžių, nuostatų, vaidmenų, da-rančių įtaką jų gebėjimui prisitaikyti bendruomenėje, patenkina poreikį priklausyti grupei ir socialiai sąveikauti, *poreikį susikurti savąjį „Aš“*.
- Vaizdinė žiniasklaida, kaip komunikavimo ir informacijos perdavimo priemonė, turi įtakos vaiko ugdymui(si) ir socializavimui(si) vasarą. Ji vaikus (dėl patirties stokos) veikia labiau nei suaugusiuosius. Lankymasis kino teatruose, televizijos žiūrėjimas vasaros laisvalaikiu dažnai yra *priskiriamas suaugusiųjų nekontroliuo-jamai veiklai* (dėl laisvo laiko trūkumės nesutapimo). Šiuo atveju *vaikas tampa sa-varankišku savo laisvo laiko turinio ir formų kūrėju*.
- Vasaros laisvalaikį vaikams patinka leisti gamtinėje kaimo aplinkoje, nes tokioje aplinkoje yra *daugiau veiklos lauke, galimybių individualiai veiklai*. Miesto aplin-ką vaikai sieja su pareiga, ribomis, naudojimusi civilizacijos pasiekimais, įtemp-tais žmonių santykiais, o kaimą interpretuoja kaip susiliejamą su gamta, gyvybingu-mo džiaugsmą, jausmų atvirumą. *Tokioje (kaimo) aplinkoje laisvė tampa prielaida vaikų natūralios prigimties ir socialinės-kognityvinės patirties sklaidai, kur vaikas gali laisvai užsimti jį dominančia veikla, gali laisvai rinktis ir būti atsakingas už savo pasirinkimus*.
- Vasaros laisvalaikis yra *palankus vaikų asmeninių* (savęs pažinimo įvairiose situ-acijose, pasitikėjimo savimi, savęs vertinimo, saviraiškos, atsakomybės už savo veiksmus), *edukacinių* (savarankiško mokymosi, informacijos gavimo, jos analiza-vimo bei panaudojimo laisvoje aplinkoje, mąstymo lankstumo įvairiose gyvenimo situacijose), *socialinės* (bendravimo ir bendradarbiavimo, darbo komandoje, spren-dimų priėmimo, konfliktų sprendimo) ir *profesinės* kompetencijų ugdymui(si). Va-saros laisvalaikio metu vaikai *patys planuoja savo laisvą laiką, užimtumą derin-dami su malonia veikla, numato sąlygas plano realizavimui. Vaikai tarpusavyje sąveikauja per kooperaciją, susitaria dėl bendros veiklos*.
- Vaikas vasarą yra *atsakingas ne tik už savo, bet ir už kitų vaikų prasmingo lais-valaikio leidimo formas, būdus*. Vasarą atsiranda naujų galimybių vaikui suvokti veiklos naudingumą ir save realizuoti svarbioje veikloje padedant suaugusiesiems,

vaikai vasarą *mokosi netikėtose situacijose* (situacija kaip realios tikrovės pažinimo būdas). *Vasaros laisvalaikis – palankus metas vaikų ugdymui(si) būti atsakingiems ne tik už savo veiksmus, bet ir už bendruomenę, juos supančią aplinką.*

- Vasaros laisvalaikio tradicijų tęstinumą ir inovatyvumą pagrindžia atskleistos vaikų švenčių, ritualų ir tradicijų, būdingų vasaros sezonui, prasmės. *Vasaros atostogų metu šeimos ir vaiko gyvenimas yra veikiamas gyvenimo tam tikroje vietovėje, bendruomenėje tradicijų.* Gyvenamosios aplinkos tradicijos, vaikų statusas toje bendruomenėje, kurioje jis gyvena, ir dalyvavimas suaugusiųjų gyvenime – būtinos sąlygos vaiko socializavimui(si). Per ritualus, tradicijas ir šventes vyksta suaugusiojo ir vaiko bendravimas, *įprasminama vaikui maloni veikla.*
- *Žaidimas vasarą tampa vaiko veikla laisvoje aplinkoje,* kurioje vaikai prisiima tam tikrus socialinius vaidmenis bei juos atitinkantį veiksmų repertuarą, tampa žaidimų organizatoriais. Žaidimas vasaros laisvalaikiu apima vaikų socialines sąveikas ir bendravimą. Vaikams žaidžiant bendraamžių grupėse, pasireiškia jų individualumas, *vyrauja vaikų inicijuoti žaidimai.* Žaisdami vasarą vaikai atskleidžia savo galimybes, tyrinėja ir išmėgina savo protinius gebėjimus, lygina save su kitais. Vasaros žaidimų metu taip pat vyksta *suaugusiojo ir vaiko bendradarbiavimas, partnerystė.*

Visose vasaros laisvalaikio srityse (planavime, formų, turinio ir kt. pasirinkimuose) vaikas išnaudoja situacijas, kuriose reiškiasi kaip autorius, savarankiškas kūrėjas, laisvalaikį suvokdamas kaip vertybę. Įgalinama vaiko atsakomybė realizuojant įvairius pasirinkimus, kartu išliekant laisvam užsiimti mėgstama, jam malonia veikla, į kurią įsitraukia tiek bendraamžiai, tiek ir suaugusieji. Tokiomis sąlygomis ugdymas(is) ir socializavimas(is) vasaros laisvalaikiu vyksta vaikui laisvai kuriant, veikiant ir kaupiant savarankišką patirtį.

2.3. Į suaugusiųjų orientuota (pozityvistinė/tradicinė) ugdymo paradigma

- Vaikų sampratoje reiškiasi *pozityvistinė (tradicinė) vaikų vasaros laisvalaikio sąvokos* prasmė, nes vaikai tampa *nuo suaugusiojo priklausomais socialiniais-kultūriniais individualais*, vasaros laisvalaikis ir poilsis yra suvokiamas kaip „pavojingas“ vaikams, todėl suaugusieji siekia juos užimti. Tuomet vaikai vasarą jaučiasi saugiai tik suaugusiųjų prižiūrime aplinkoje, kadangi patys nemoka pasirūpinti savo laisvu laiku. Pagal tokią sampratą *vaiko laisvė nėra siejama su atsakomybe.*
- Vaikų vasaros poilsio stovyklos yra *organizuojamos pagal suaugusiųjų* patyrimą ir jų veiklos taisykles, *išeliminuojant vaiko* (kaip socialiai brandaus individo, gebančio būti savo laisvo laiko kūrėju, atsakingu už savo laisvą laiką ir veiklos pasirinkimus) *dalyvavimą kuriant vaikų vasaros stovyklų programas.* Vaikų patyrimas nėra įgalinamas organizuojant vasaros laisvalaikį neformalioje socialinėje-kultūrinėje aplinkoje.
- Medijos turi įtakos vaiko socializavimui(si) ir ugdymui(si) vasaros laisvalaikiu: *knygų skaitymas* vyksta laisvoje aplinkoje, tačiau yra priskiriamas *organizuotam* pasyviai *laisvalaikiui.* Suaugusieji dažnai teigiamai vertina tokį laisvalaikį, vaiko skaitymą tapatindami su intelektualia veikla. Vyrauja *tradicinė/pozityvistinė (į*

suaugusijį orientuota) paradigma, nes vaikams spausdintą žiniasklaidą vasarą dažniausiai parenka suaugusieji (tėvai, pedagogai, bibliotekininkai); muzikos klausymasis turi įtakos vaiko socializacijos, ugdymo(si) procesams, tačiau populiariosios muzikos poveikis vaikams yra kitoks nei spausdintos ar vaizdinės žiniasklaidos, kadangi ši veikla (muzikos klausymasis) suaugusiųjų dažnai yra tapatinama su subkultūros išraiška ir todėl vertinama kaip jiems nepriimtina.

- *Vasaros kelionių metu vaikas tampa labiau nuo suaugusiųjų priklausomu socialiniu-kultūriniu individu, o vaikų laisvalaikis – suaugusiųjų veiklos dalimi, už kurią yra atsakingi ne vaikai, bet suaugusieji. Vaikų laisvalaikis kelionėse nėra vaiko disponuojamas laikas, už kurį jis pats yra atsakingas, todėl priklauso tradiciniam (pozityvistiniam), į suaugusijį orientuotam laisvalaikiui, pozicionuojamasi į suaugusiųjų atsakomybės už vaikų laisvalaikį prisiėmimą.*
- *Vaikai patiria neigiamų emocijų išgyvenimų vasaros pradžioje ir pabaigoje. Vasaros pradžioje jie patiria nuobodulį, sutrikimą dėl nemokėjimo, nežinojimo, kaip reikia leisti vasaros laisvalaikį. Formali (mokyklinė) aplinka „staiga“ tampa neformali – vaikams atsiranda daugiau laisvo laiko, už kurį jie patys yra atsakingi. Vasaros pabaigoje vaikai patiria stresines situacijas baimindamiesi dėl grįžimo vėl į formalią aplinką, dėl malonios veiklos pabaigos, kai neužimtumą ir vaikui malonią veiklą pakeičia užimtumas, laisvą, neinstitucionalizuotą vasaros laisvalaikio aplinką – suaugusiųjų reguliuojama, prižiūrima formali aplinka.*
- *Vasaros laisvalaikiu vyrauja suaugusiųjų organizuojama, prižiūrima vaiko veikla. Vaikas yra suvokiamas kaip individas, už kurį atsakingas ne jis pats, o suaugusysis. Suaugusiesiems vaikų gyvenimas laisvoje aplinkoje dažnai kelia nepasitikėjimą jų veikla, nes laisvės esmę suaugusieji sieja su „nieko neveikimu“ ir baiminasi dėl neigiamo laisvės poveikio vaikams vasarą.*

Vasaros laisvalaikiu suaugusysis turi galimybę tapti vaiko partneriu, todėl itin svarbu išlaikyti tarpininko, konsultanto vaidmenį vaikui reikšmingose, nepatirtose, naujose situacijose, taip stiprinant konstruktyvią vaiko ir suaugusiojo tarpusavio sąveiką, duoti ugdomojo pobūdžio patarimų, kurie būtų orientuoti į vaiką, kaip atsakingą už savo prasmingo laisvalaikio kūrimą.

2.4. Vaikų ir suaugusiųjų dialogo plėtojimas vasaros laisvalaikiu (pozityvistinės/tradicinės ir antipozityvistinės/netradicinės paradigmų tarpusavio sąveika/dialektika)

- *Vasaros laisvalaikiu vyksta ne tik suaugusiojo sąveika su vaiku, bet ir vaiko su suaugusiuoju, ir šie procesai yra abiem pusėms reikšmingi, nes keičiamasi ne tik informacija, bet ir vertybėmis bei jų įgyjimo būdais. Vasarą atsiranda naujų galimybių vaikų santykių su suaugusiais realizavimui, sąlygos keisti suaugusiojo vaidmenis vaikų laisvalaikyje nuo „laisvalaikio organizatorius“ link „laisvalaikio dalyvis, partneris“. Būdami vaikų vasaros laisvalaikio partneriai, suaugusieji gali suvokti jo socialinę-kognityvinę reikšmę vaikams ir tuos prioritetus, kuriuos laisvalaikiui suteikia vaikai, o ne suaugusieji, būdami laisvoje aplinkoje. Vasara – palankus metas vaikams ne tik stebėti, bet ir išmėginti įvairius komunikacinės sąveikos su suaugusiais būdus, susitarti su jais dėl abiem grupėms priimtinių sąveikos būdų.*

- *Mokymosi iš gyvenimo situacijos vasaros laisvalaikiu sudaro galimybes vaikui nuolat jas analizuoti bei interpretuoti; vaikai ugdomi kasdienių gyvenimo problemų, konfliktų sprendimo kompetenciją. Socialinė kompetencija vasaros laisvalaikiu reiškiasi santykių su suaugusiais (tėvais, seneliais, giminaičiais, treneriais, būrelių vadovais) sistemose, kuriose yra sudaromos sąlygos interpretuoti vaiko jau turimą patirtį bei įgyti naują. Vaikai vasaros laisvalaikiu prisiima tam tikrus socialinius vaidmenis: tampa laisvalaikio, žaidimų partneriais, komandos nariais, lyderiais. Vasarą vaikai lavinasi verslumo, vartojimo įgūdžius: dažniau nei kitu metų laiku lankosi paruošus, apsipirkinėja; dirba apmokamą darbą viešoje erdvėje, taip ugdydamiesi supratimą apie šiuolaikinę darbo rinką, požiūrius į veiklos kokybę.*
- *Naudojimasis dialogine ir daugialype įranga (kompiuteriai ir internetas, vaizdo ir kompiuteriniai žaidimai) vasaros laisvalaikiu suteikia galimybę vaikams susisiekti su draugais, padeda jiems jaustis grupės nariu, dalytis žiniomis, nuomonėmis, grindžiamomis pomėgių ir interesų bendrumu. Ypatinga reikšmė suteikiama komunikacinei laisvei internetinėje erdvėje. Vyrauja edukacinės, socialinės prasmės: žaisdami kompiuterinius žaidimus vaikai susipažįsta su informacinėmis technologijomis, mokosi laikytis taisyklių, (tokie žaidimai moko spręsti problemas), ugdo (si) loginį mąstymą, lavina (si) motoriką ir orientaciją erdvėje. Vaizdo žaidimus vaikai žaidžia kartu su suaugusiais – taip suteikiama galimybė keistis jų partnerystės ryšiams nuo „vaikas vs suaugęs“ link „vaikas ir suaugęs“.*
- *Vaikams vasaros laisvalaikio metu atsiranda tokių naujų galimybių:*
 - *daugiau laiko (nei kitu metų laiku) komunikuoti su savo šeimos nariais (tėvais, broliais, seserimis). Laisvalaikio metu vykstanti sąveika tarp šeimos narių plėtoja draugystę ir tarpusavio pasitikėjimą, prisideda prie visaverčių santykių palaikymo. Šeimos nariai skiria dėmesį tarpusavio santykių gerinimui ir konsolidavimosi stiprinimui;*
 - *perimti patirtį vieniems iš kitų. Vaikai mokosi „gyventi ir sugyventi“ kartu su kitais: bendraamžiais, suaugusiais. Vasarą jie veikia kaip socialiai kompetentingi individai, konstruktyviai panaudodami savo patirtį. Vaikai tampa aktyviais aplinkos stebėtojais, todėl, perimdami patyrimą, dažnai mėgdžioja suaugusiuosius, drauge savitai jį transformuodami ir interpretuodami.*
- *Vasaros laisvalaikį vaikai suvokia kaip prasmingą, malonų laiko leidimą būnant partnerystėje kartu su suaugusiais (šeimos nariais, seneliais (būvimą kartu su seneliais vaikai tapatina su maloniai praleistu laiku), giminėmis (tetomis, dėdėmis, pusbroliais, pusseserėmis, teigdami, jog vasarą, dažniau nei kitu metų laiku, jie turi daugiau galimybių bendrauti su jais), neformaliojo ugdymo specialistais (sporto treneriais, dainavimo vadovais ir kt.). Vasaros laisvalaikio partneriais vaikai įvardija ir naminius gyvūnelius.*
- *Vasaros laisvalaikis – palankus metas, tinkamos sąlygos vaikų rekreacinių, socialinių, kognityvinių edukacinių galimybių raiškai. Vaikai įgyja naujų žinių gamtinėje aplinkoje, tiesiogiai sąveikaudami su realia tikrove, aplinkos reiškiniais, formuojasi kaip asmenybės, kaupia patyrimą, intensyviai komunikuoja su bendraamžiais, suaugusiais. Vasaros laisvalaikiu vyksta ir vaikų mokymasis stebint gyvenimą. Tokioje aplinkoje svarbi tampa vaiko savarankiškumo raiška, jo as-*

meninės iniciatyvos bei atradimai, kaip pagrindas laisvalaikio leidimo kultūros ugdymui(si).

Atrastų žinių pagrindu vaikų vasaros laisvalaikio kultūros socialinis-educacinis diskursas gali būti viešinamas antipozityvistinėje, „laisvojo“ ugdymo(si) paradigmoje, leidžiančioje atskleisti vaikų vasaros laisvalaikio kultūrą, orientuojantis į vaiko poreikius ir vaiko kaip laisvalaikio kūrėjo, disponuojančio savo laisvu laiku, bei aktyvaus dalyvio vaidmenį jame. Vasaros laisvalaikis yra vaikams prasmingų socialinių, edukacinių situacijų neformali, kultūrinė aplinka, kurioje jie patys susikuria sąlygas socializavimuisi ir tikrovės pažinimui.

REKOMENDACIJOS

Atlikto vaikų vasaros laisvalaikio kultūros socialinio-educacinio diskurso laisvės fenomeno kontekste tyrimo, kuriame buvo taikyta kokybinio tyrimo metodologija, pagrindu, galima suformuluoti šias rekomendacijas:

Mokslininkams-tyrėjams

- Siūlytina vaikų laisvalaikio kultūros socialinį-educacinį prasmingumą suvokti laisvės fenomeno kontekste, kuris reiškiasi visose šiuolaikinėse educacinėse sistemose ir turi jas liberalizuojantį socialinį-kultūrinį potencialą. Laisvės fenomenui suvokti yra būtinas paradigminis mąstymas, leidžiantis suprasti šio reiškinio esmę socialinėje, filosofinėje bei kultūrologinėje paradigmos. Šis mąstymas leidžia pozicionuotis į laisvės fenomeno daugybiškumą, kuris sudaro galimybes vaikų laisvalaikio kultūrą suvokti kaip vaikams svarbią jų kasdienio gyvenimo sritį, apimančią tokias lokalias aplinkas, kaip *vaikų laisvalaikis atostogų metu namuose, vaiko laisvalaikis su šeima, vaiko laisvalaikis su bendraamžiais* ir kt.;
- Tiriant vaikų laisvalaikio kultūrą, kaip jų kasdienio gyvenimo sritį ir situaciją, kurioje vaikas yra aktyvus dalyvis ir kūrėjas, plėtoti educacinius tyrimus kultūrologinėje paradigmoje jos socialiniame-filosofiniame kontekstualume;
- Atliekant mokslinius tyrimus siekti vaikų laisvalaikio kultūros reiškinį ne tik teoriškai pagrįsti, bet ir domėtis jo prakseologinio diskurso viešinimo, sklaidos galimybėmis. Ieškoti diskursui viešinti tinkamų formų ir būdų, paisant principo, kad mokslinis diskursas turi turėti ir prakseologinę kryptį, t. y. praktinį reikšmingumą vaikų laisvalaikio kultūros educacinių paradigimų kaitai nuo sampratos: „vaikų laisvalaikis – vaikų *užimtumas*“, link sampratos „vaikų laisvalaikis – ne tik užimtumas, bet ir *maloni vaikui veikla*“;
- Patartina suvokti, kad tyrimo mokslinio-prakseologinio diskurso viešinimui yra svarbi paties tyrėjo sąveika su informantais tyrimo procese, o ne tik jį atlikus. Tuomet tiriamieji tampa žinių perteikėjais, skleidėjais, „žinios nešėjais“, t. y. kartu su tyrėju įsijungia į žinių kūrimo procesus;
- Tiriant vaikų laisvalaikio kultūros socialinį-educacinį reikšmingumą, patartina taikyti kokybinio tyrimo metodologiją ir tokį instrumentą, kaip – laisvąjį, nestruktūruotą rašinį, kuris leidžia vaikams raštu išreikšti savo patirtį naratyviniais tekstais. Taikant šį instrumentą, būtina paisyti vaikų savanoriškumo, konkurencingumo principų. Siekiant, kad jie kuo plačiau atskleistų vaikų laisvalaikio patirtį, reikia sudaryti galimybę ją reflektuoti ir įprasminti ne tik kaip buvusį reiškinį jų praeityje (pasibaigus vasaros atostogoms), bet ir kaip dabaties reiškinį, reikšmingą tiek neformalioje, tiek ir formalioje aplinkose, tiek ir jų sąveikoje, kai formalioje aplinkoje vyrauja ir neformalios aplinkos (mokyklinės pertraukos, mokyklinės atostogos (žiemos, rudens), savaitgalinis, švenčių laisvalaikis ir kt.).

Pedagogams

- Pageidautina suvokti, jog vaikų neformalios kultūrinės sritys yra tokios pat svarbios, kaip ir formalios. Jos yra ne tik savo socialinės, educacinės, kultūrinės-

mis prasmėmis vaikų ugdymui(si) reikšmingos aplinkos, bet ir naujos situacijos, kuriose atsiranda palankios sąlygos vaikui socializuotis, ugdytis, nes jose vaikas panaudoja jau turimą patirtį, kuria naują, plėtoja tokias savo patirtis kaip: komunikacinę, kognityvinę, organizacinę, žaidybinę, rekreacinę, verslumo, kasdienių gyvenimo problemų sprendimo, bendradarbiavimo, gebėjimo prisiimti tam tikrus socialinius vaidmenis, laiko planavimo;

- Būtina keisti požiūrį į vaiko įgytą patyrimą vasaros laisvalaikio metu, kaip nepakankamai socialine-educacine prasme reikšmingą, ir fokusuotis į sampratą, jog vaikų laisvalaikio patirtis gali būti konstruktyviai plėtojama ir formaliajame ugdyme(si). Jos pagrindu galima taikyti *į vaiką orientuotai* ugdymo(si) kultūrai būdingas praktikas, kurios būtų grindžiamos vaiko įgyta patirtimi laisvalaikio metu spręsti gyvenimiškas situacijas. Tai suteiks ugdytojui galimybę atsakyti į klausimus, svarbius vaiko ugdymo(si) rekonstrukcijoms, būtent tokius: ne tik *kaip* ugdyti vaiką, bet *kaip* jį pažinti, *kaip* konstruoti jo ugdymą derinant formalias ir neformalias aplinkas, *kaip* įtraukti vaiką į ugdymo(si) procesą suteikiant jam *aktyvaus dalyvio* vaidmenį jame? Be to, vaiko pažinimas, jo patirties konstravimo procesai kasdienėje gyvenamojoje aplinkoje laisvalaikio metu padės pedagogams atsakyti į naują, iki šiol dar netapusį tradiciniu, klausimą: kas *yra* vaikas ugdymo(si) procese, kuo *jis gali tapti*, kokių socialinių, kultūrinių, edukacinių *galių* *jis turi* ir *kaip* jas gali *realizuoti*, jei jam bus *sudaromos tinkamos sąlygos*?
- Siūlytina suprasti vaikų vasaros laisvalaikį, kaip savo esme itin svarbią socialinę-educacinę aplinką, pasitelkiant vaikų *laisvės*, *o ne tik atsakomybės ar užimtumo sampratas*, ir ugdytis požiūrį į vaikų vasaros laisvalaikį, kaip socialinę-educacinę vertybę jo kultūrologiniame kontekstualume;
- Ugdantis *naują* vaikų vasaros laisvalaikio prasmių (komunikacinių, kognityvinių, organizacinių, žaidybinių, rekreacinių, verslumo, kasdienių gyvenimo problemų sprendimo, bendradarbiavimo, gebėjimo prisiimti tam tikrus socialinius vaidmenis, laiko planavimo) *supratimą*, vertinti jį kaip *konstruktyviai reikšmingą* ne tik vaiko, bet ir *pedagogo* naujosios edukacinės filosofijos, „*naujojo*“ *mąstymo ugdymuisi*.

Tėvams

- Vaikų vasaros laisvalaikį patartina suprasti kaip *laisvą, patiems vaikams reikšmingą* veiklą ir sudaryti sąlygas *patiems vaikams priimti sprendimus dėl laisvalaikio būdų, formų, turinio, spręsti laisvalaikio situacijas*. Be to, reikėtų diskutuoti su vaikais ir ieškoti su jais tarpusavio susitarimo dėl vaikams prasmingo laisvalaikio, kurį vaikai leidžia šeimoje. Pozicionuotis į laisvalaikio prasmių daugybiškumą, kurios vaikui reiškia laisvalaikį su šeima; laisvalaikį su draugais; laisvalaikį užsiimant vaikui malonia veikla, realizuojant savo poreikius;
- Tai sudarys tėvams galimybę prasmingai leisti laiką su vaiku namų aplinkoje, toleruoti jo formų įvairovę, pažinti vaikų laisvalaikio patirtį, kultūrą, kaip educacine prasme tėvų pedagoginėms žinioms vertingus konstruktus. Visa tai padės suprasti, kokie nauji tėvų vaidmenys yra reikšmingi vasaros laisvalaikio metu, o būtent: partnerio, patarėjo, konsultanto. Tokiu būdu vaiko kasdienybė vasaros laisvalaikio metu įgaus edukacinį prasmingumą, nes suteiks galimybių abiejų kultūrų

(vaikų ir suaugusiųjų) koegzistavimui šeimos aplinkoje, atvers galimybes mokytis vieniems iš kitų bei projektuoti kartu ir atskirai leidžiamo laisvalaikio turinį bei situacijas;

- Vaikų laisvalaikio daugybiškumo prasmių suvokimas leis tėvams į vaiką žvelgti kaip į *brandų vasaros laisvalaikio dalyvį*, gebantį *kurti vaikams būdingą subkultūrą*, kuri yra svarbi bendrai šeimos laisvalaikio kultūrai, taip pat tokioms laisvalaikio šeimoje situacijoms kaip: *vaiko laisvalaikis šeimoje, šeimos ir vaiko laisvalaikis, vaiko laisvalaikis su šeima*. Tuomet vaikų laisvalaikio kultūros sritis gali tapti ne tik antrinės reikšmės vaiko ugdymui(si) kategorija, bet ir pirminės. Vaikų laisvalaikio kultūra taps *naujų pedagoginių žinių apie vaiką ir vaiko kultūrą konstravimo sfera*, kurios įgyjamos kasdienio gyvenimo realybėje gyvenant ir veikiant kartu su vaiku.

Švietimo (formaliojo, neformaliojo) strategams

- Patartina atkreipti dėmesį į Lietuvos švietimo sistemai naudingą *konstruktyvią užsienio šalių*, tokių kaip JAV, Kanada, Izraelis, *patirtį*, kur *vaikų laisvalaikio kultūros ugdymas(is) yra integruotas* ne tik į bendrojo lavinimo mokyklų programas, bet ir į ikimokyklinio ugdymo, tėvų švietimo. Taip siekiama padėti vaikams, šeimoms, bendruomenei ir visuomenei pasiekti tinkamą laisvalaikio kultūros kokybę, mokant vaiką prasmingai leisti laiką po pamokų, per pertraukas, savaitgaliais, šventinių atostogų metu. Tai glaudžiai siejama su tokiais švietimo tikslais kaip neformaliojo ir formaliojo ugdymo(si) vienumas, aktualizuojant jį skirtingose aplinkose, o ypač kasdienybės situacijose. Laisvalaikio kultūros ugdymo(si) programos apima vaikų bendruomenės įvairovę: socialinės atskirties, specialiųjų poreikių turinčius vaikus. Rengiamos vaikų laisvalaikio kultūros ugdymo(si) programos tiek formalioms, tiek ir neformalioms ugdymo(si) institucijoms (vaikų globos namams, dienos centrams ir kt.). Tai leidžia keisti ir *mokyklos paskirtį*, jai tampant *reikšminga ne tik formaliojo*, bet ir *neformaliojo ugdymo(si) srityse*. Aktualizuojama mokyklos edukacinio potencialo sklaida *ne tik vaikų formaliajame ugdyme*, bet ir suaugusiųjų *švietime, perteikiant jiems žinias* apie vaikų laisvalaikį, keičiant nuostatas bei vertybes. Todėl mokyklai gali būti suteikiama laisvalaikio kultūros ugdymo(si) atsakomybė – svarbus vaidmuo vaiko socializavimo(si) procese, suvokiant laisvalaikio ugdymą(si) kaip svarbią šio proceso dalį;
- Deleguotina vaikų kultūros ugdymo(si) misija – apimant vaikų laisvalaikį tokiose lokaliuose vaikų kasdienio gyvenimo aplinkose kaip namų, ekskursijų, kelionių. Tokiose aplinkose vaikams yra sudaromos galimybės mokytis *derinti užimtumą* formaliajame ugdyme *su laisvalaikiu* neformalioje aplinkoje. Taip atveriamos socialinės, edukacinės (laisvos vaikų veiklos, sprendimų priėmimo, atsakomybės, laisvės raiškos) vaikų ugdymo(si) galimybės.

Pedagogų rengimo, kvalifikavimo, perkvalifikavimo institucijoms:

- *Lietuvos aukštosioms mokykloms*, rengiančioms laisvalaikio specialistus, kurti naujas studijų programas, įgalinančias studentus, būsimus specialistus, siekti kontekstualaus vaikų laisvalaikio kultūros supratimo, leidžiančio suvokti, jog vaikų laisvalaikio kultūra keičiasi, nes ji yra reliatyvi savo socialinėmis, edukacinėmis prasmėmis ir sąlygojama bendrosios visuomenės kultūros rinkos ekonomikos sąly-

gomis, kai laisvalaikis tampa preke. Tai padės atsisakyti suaugusiųjų laisvalaikio kultūros, kaip prioritetinės, vaidmens supratimo arba priešpriešinimo vaikų laisvalaikio kultūrai, kaip „*pavojingai*“ *pačiam vaikui*. Studijų programos dalykai turėtų padėti išvengti indoktrinuoto, mitologizuoto supratimo, kad vaikų laisvalaikis yra suaugusiųjų prasmingai užimamas vaiko laisvas laikas (kai vaikas nėra pakankamai brandus laisvalaikio strategijų kūrėjas). Reikšmingi būtų studijų dalykai, tokie kaip: vaikų laisvalaikio kultūra, vaikų laisvalaikio pedagogika, vaikų laisvalaikio filosofija, vaikų laisvalaikio sociologija, vaikų laisvalaikio kultūrologija ir kt., įgalinantys studentus suprasti vaikų laisvalaikio prasmę daugybiškumą, kontekstualumą. Tai padėtų ugdytis šiuolaikiniam specialistui būdingą „naujajį“ mąstymą ir leistų vaikų laisvalaikio kultūrą suvokti kaip reikšmingą bendrai laisvalaikio kultūrai;

- Sudaryti studijuojantiems asmenims galimybes įvaldyti kokybinių, socialinių-educacinių tyrimų metodologiją, leidžiančią kokybiškai *tirti vaikų patirtį*, formuoti vertybinį požiūrį į vaikų laisvalaikį ir perimti tokį žinių įgijimo būdą, kaip mokymasis vaikų gyvenimo realybės situacijose ir iš situacijų, mokantis spręsti vaikams reikšmingas, prasmingo laisvalaikio situacijas. „Dalyvaujančiojo“ tyrimo metodologijos įvaldymas leis tyrimo metu studentams gauti žinių apie vaikų laisvalaikį iš pačių vaikų ir praplės šių žinių kontekstualaus suvokimo įvairovę;
- Rengti vaikų laisvalaikio specialistus, turinčius žinių ne tik apie vaikų laisvalaikį neformaliojo ugdymo institucijose bei tokiose suaugusiųjų sukurtose aplinkose, kaip vasaros stovyklos, bet ir specialistus, orientuotus į laisvąją vaikų gyvenimo sritį – laisvalaikį namų aplinkoje, apimant pačias įvairiausias jo sritis – vaikų laisvalaikį savaitgalių, švenčių metu, žiemos, rudens mokyklinių atostogų metu. Be to, tokiam specialistui būtinos kompetencijos, leidžiančios konsultuoti tėvus, pedagogus, vaikus laisvalaikio leidimo klausimais. Studijuojantieji turi turėti glaudų ryšį su vaikų gyvenimo patirtimi vaikų laisvalaikio metu, gebėti šią patirtį tirti, ją koreguoti, gebėti orientuotis į tokią žinių įgijimo praktiką, kaip mokymasis iš vaikų gyvenimo situacijų;
- *Pedagogų rengimo, perkvalifikavimo institucijoms* orientuotis į pedagogams būtinų naujų žinių vaikų laisvalaikio kultūros, kaip bendros visuomenės subkultūros, kūrimo klausimus. Tai padėtų pedagogams žvelgti į vaikų laisvalaikio kultūrą ne tik kaip į specifinės, bet ir kaip universalios kultūros fenomeną. Plėtoti vaikų laisvalaikio kultūros sampratą, kaip daugybišką socialinį-kultūrinį slėpinį, turintį edukacinį potencialą, kuris gali būti panaudotas suteikiant žinias, padedant suprasti vaikų laisvalaikio kultūrą laisvės, atsakomybės, pasirinkimo fenomenų kontekstuose;
- Sudaryti galimybes įgyti žinių apie vaikų vasaros laisvalaikio kultūros kokybinių tyrimų metodologiją, specifiką bei kokybinių tyrimų duomenų rinkimo instrumento įvaldymui būtinas sąlygas, leidžiančias tirti vaikų laisvalaikį „*dalyvaujančiojo*“ *tyrimo metodologijos* kontekste, kai tyrėjai nuolat sąveikauja su tiriamaisiais ir prisiimdami tam tikrus vaidmenis tyrimo metu dalyvauja žinių kūrimo procese;
- Perkvalifikuojant neformaliojo švietimo specialistus, atkreipti dėmesį į jų žinių apie vasaros laisvalaikio kultūrą formavimo kontekstualumą, įtraukiant tokius

kontekstus, kaip – *vaikų laisvė, pasirinkimas, atsakomybė*, bei tokias iki šiol neakcentuotas vaikų laisvalaikio sritis, kaip – savaitgalinis, švenčių laisvalaikis, mokyklinės pertraukos, mokyklinės atostogos (žiemos, rudens) ir kt.;

- Sudaryti galimybes vaikų vasaros laisvalaikį suprasti kaip neformaliajam švietimui priklausančią sritį ir ugdyti neformaliojo ugdymo specialistų „naujųjų“ mąstymą, kurio pagrindą sudaro laisvalaikio prasmų daugybiškumo (komunikacinės, kognityvinės, organizacinės, žaidybinės, rekreacinės, verslumo, kasdienių gyvenimo problemų sprendimo, bendradarbiavimo, gebėjimo prisiimti tam tikrus socialinius vaidmenis, laiko planavimo) suvokimas, atsisakant indoktrinuoto, mitologizuoto vaikų laisvalaikio kultūros suvokimo, tokio kaip „*vaikų laisvalaikis – tai užimtumas, už kurį yra atsakingi suaugusieji*“, „*vaikai – socialiai nebrandūs individai, negebantys atsakingai disponuoti savo laisvu laiku*“. Sudaryti sąlygas tėvams, pedagogams įgyti naujų kompetencijų, kurios įgalintų konsultuojamuosius įgyti žinių realiose vaikų kultūros situacijose, mokytis jose bei priimti reikalingus pedagoginius sprendimus;
- Plėtojant žinias, kurios yra reikšmingos neformaliojo ugdymo specialistų „naujamam“ laisvalaikio kultūros supratimui, į perkvalifikavimo procesą įtraukti žinias ir dalykus, kurių turinys būtų perteikiamas taikant inovatyvias formas ir metodus, tokius kaip savaiminis, imitacinis, patirtinis mokymasis, sudarant sąlygas tokiam vaikų vasaros laisvalaikio kultūros kontekstų įvairovės supratimui, kaip *vaikų laisvalaikis atostogų metu namuose, vaiko laisvalaikis su šeima, vaiko laisvalaikis su bendraamžiais* ir kt.

Disertacijos tema paskelbtos mokslinės publikacijos

1. **Palubaitytė R.** (2005). Vaikų vasaros atostogų socialinis-edukacinis reikšmingumas // Teorijos ir praktikos sąsajos būsimųjų edukologų moksliniuose tyrimuose: studentų mokslinės konferencijos straipsnių rinkinys, p. 50–56.
2. **Palubaitytė R., Juodaitytė A.** (2005). Vaikų vasaros atostogų reikšmingumo socialinis-edukacinis diskursas // Jaunųjų mokslininkų darbai. Nr. 3(7), p. 65–73. ISSN 1684-8776. Referuojama DB: CEEOL.
3. **Palubaitytė R., Juodaitytė A.** (2007). Vaikų (9–12 m.) vasaros laisvalaikio edukacinis diskursas tėvų, kaip suaugusiųjų, koncepcijų kontekste // Acta Paedagogica Vilnensia. Nr. 19, p. 115–127. ISSN 1392-5016. Referuojama DB: CEEOL, Current Abstracts (EBSCO), Education Research Complete (EBSCO), Education Research Index, TOC Premier (EBSCO), MLA International Bibliography.
4. **Палубайтите Р., Йоодайтите А.** (2008). Проблема досуга детей в педагогическом мировоззрении родителей // Образование и здоровье в педагогике ненасилия. Санкт-Петербург, с. 409–416. ISBN 5-901198-15-8.
5. **Šiaučiulienė R.** (2009). Šeimos ir vaiko laisvalaikio istorinis-kultūrinis diskursas vaikystės edukacinių koncepcijų raiškos kontekste // Mokytojų ugdymas. Nr. 13(2), p. 26–38. ISSN 1822-119X. Referuojama DB: Index Copernicus.

Informacija apie disertacijos autore

Rūta Šiaučiulienė (Palubaitytė) – Šiaulių universiteto Edukologijos fakulteto Edukologijos katedros lektorė, Edukacinių tyrimų mokslinio centro jaunesnioji mokslo darbuotoja.

Išsilavinimas:

1999–2003 m. Šiaulių universitetas, Edukologijos fakultetas, edukologijos bakalauro kvalifikacinis laipsnis, mokytojo profesinė kvalifikacija.

2003–2005 m. Šiaulių universitetas, Edukologijos fakultetas, edukologijos (specializacija – laisvalaikio pedagogika ir rekreacijos pagrindai) magistro kvalifikacinis laipsnis.

2006–2011 m. Šiaulių universitetas, socialinių mokslų edukologijos krypties doktorantūros studijos.

Mokslinių interesų sritys: šeimos ir vaiko laisvalaikio kultūra, vaikų kultūros fenomenų socialiniai-edukaciniai tyrimai.

Adresas: Šiaulių universitetas, Edukologijos fakultetas,

P. Višinskio g. 25-420, LT-76351 Šiauliai, Lietuva.

Tel. (8 41) 59 57 13, el. paštas: ruta.siauciuliene@gmail.com.

Scientific publications on the subject of the dissertation

1. **Palubaitytė R.** (2005). Vaikų vasaros atostogų socialinis-educacinis reikšmingumas // Teorijos ir praktikos sąsajos būsimųjų edukologų moksliniuose tyrimuose: studentų mokslinės konferencijos straipsnių rinkinys, p. 50–56.
2. **Palubaitytė R., Juodaitytė A.** (2005). Vaikų vasaros atostogų reikšmingumo socialinis-educacinis diskursas // Jaunųjų mokslininkų darbai. Nr. 3(7), p. 65–73. ISSN 1684-8776. Referuojama DB: CEEOL.
3. **Palubaitytė R., Juodaitytė A.** (2007). Vaikų (9–12 m.) vasaros laisvalaikio edukacinis diskursas tėvų, kaip suaugusiųjų, koncepcijų kontekste // Acta Paedagogica Vilnensia. Nr. 19, p. 115–127. ISSN 1392-5016. Referuojama DB: CEEOL, Current Abstracts (EBSCO), Education Research Complete (EBSCO), Education Research Index, TOC Premier (EBSCO), MLA International Bibliography.
4. **Палубайтите Р., Йюодайтите А.** (2008). Проблема досуга детей в педагогическом мировоззрении родителей // Образование и здоровье в педагогике ненасилия. Санкт-Петербург, с. 409–416. ISBN 5-901198-15-8.
5. **Šiaučiulienė R.** (2009). Šeimos ir vaiko laisvalaikio istorinis-kultūrinis diskursas vaikystės edukacinių koncepcijų raiškos kontekste // Mokytojų ugdymas. Nr. 13(2), p. 26–38. ISSN 1822-119X. Referuojama DB: Index Copernicus.

Information about the author of the dissertation

Rūta Šiaučiulienė (Palubaitytė) – lecturer of the Department of Education in the Faculty of Education at Šiauliai University; junior scientific officer of the Scientific Centre of Educational Researches.

Education:

1999–2003 Šiauliai University, Faculty of Education, Bachelor degree of Education, teacher's professional qualification.

2003–2005 Šiauliai University, Faculty of Education, Master's degree of Education (specialization – Pedagogy of leisure and basics of recreation).

2006–2011 Šiauliai University, doctoral studies of Social Sciences (Education).

Scientific interests: family and child leisure culture, social-educational researches of children culture phenomena.

Address: Šiauliai University, Faculty of Education,
P. Višinskio St. 25-420, LT-76351 Šiauliai, Lithuania.
Phone (+370 41) 59 57 13, e-mail: ruta.siaučiuliene@gmail.com.

Rūta Šiaučiulienė

**SOCIAL-EDUCATIONAL DISCOURSE OF
CHILDREN'S SUMMER LEISURE CULTURE
IN THE CONTEXT OF FREEDOM PHENOMENON**

Summary of the Doctoral Dissertation
Social Sciences, Education (07 S)

SL 843. 2011-10-20. 4 leidyb. apsk. 1. Tiražas 50. Užsakymas 89.
Išleido VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, P. Višinskio g. 25, LT-76351 Šiauliai.
El. p. leidykla@cr.su.lt, tel. (8 ~ 41) 59 57 90, faks. (8 ~ 41) 52 09 80.
Interneto svetainė <http://leidykla.su.lt/>